

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв
імені Валентини Волошиної

Кафедра дошкільної та початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Студентки IV курсу АПШ групи

Освітньої програми: Початкова освіта.
Інклюзивна освіта.

Спеціальності : 013 Початкова освіта

Галузі знань : 01 Освіта / Педагогіка

Ступеня вищої освіти: бакалавр

Король Ольга Володимирівна

Науковий керівник:

Хіля А.В., канд. пед. наук, ас.

Розширена шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	6
1.1. Особливості інклюзивної освіти в Україні	6
1.2. Сутність та структура соціальної компетентності молодших школярів	16
1.3. Формування соціальної компетентності молодшого школяра як педагогічна проблема в інклюзивному освітньому середовищі	26
РОЗДІЛ ІІ. ОРГАНІЗАЦІНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	31
2.1. Моделювання процесу формування соціальної компетентності молодшого школяра в умовах інклюзивного освітнього простору	31
2.2. Вивчення специфіки розвитку суспільних поглядів щодо осіб з інвалідністю	33
2.3. Соціокультурні засади формування поняття гідності особистості як невід’ємної складової інклюзивного освітнього простору	38
2.4. Забезпечення доступності та створення універсального дизайну в інклюзивному середовищі	43
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	57

ВСТУП

Розвиток інклюзивної освіти – складний, глобальний процес, який вимагає від суспільства свідомості та відповідальності. Питання інклюзії на сьогоднішній день набуває все більшої актуальності так, як відсоток дітей із особливими освітніми потребами збільшується і тому постають важливі питання – питання їхньої інтеграції в суспільство, розробки методів та прийомів навчання, виховання дітей з особливими освітніми потребами.

Відповідно до статистичних даних, діти з особливими освітніми потребами, зокрема діти з інвалідністю, не зважаючи на реформи, присвячені інклюзивній освіті часто перебувають на індивідуальній формі навчання, що відбувається в домашніх умовах. Це пов'язано із тим, що загальноосвітні навчальні заклади не готові до перебування «особливої дитини» в їх середовищі. Окрім цього, на процеси впровадження інклюзивної освіти суттєво впливає дефіцит відповідних спеціалістів у цій галузі, а також те, що багато батьків не бажають «відпускати» свою дитину у соціум, мотивуючи це тим, що бажають захистити її.

Та не зважаючи на перешкоди впровадження інклюзивної форми навчання у психолого-педагогічній практиці накопичено значний теоретичний і практичний доробок з даної проблематики. Зокрема, теоретичним підґрунтям такої форми освіти стали наукові праці видатних дослідників України та близького зарубіжжя. Таких як Ш. Амонашвілі, І. Бех, Є. Бондаревська, О. Киричук, В. Крижко, В. Моляко, О. Савченко, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська та інші. На сьогоднішній день особлива увага присвячується розробці методичних засад організації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Варто виділити таких фахівців у цьому питанні, як В. Бондар, О. Комісарова, З. Ленів, В. Синьов, Є. Синьова, Л. Фомічова, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко та інші. В останнє десятиріччя науковці активно працювали над питанням теорії та методики виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку, серед них варто

виділити таких, як О. Вержиховська, І. Григор'єва, В. Ерніязова, І. Кузава, Л. Куненко, І. Татьянчикова, Л. Ханзерук.

Окрім того, розвиток сучасного суспільства детермінує повагу до людського розмаїття, встановлення принципів солідарності та безпеки, що забезпечує захист та повне інтегрування у соціум усіх верств населення, зокрема осіб з особливими потребами. На сьогоднішній день головна мета соціального розвитку – створення «суспільства для всіх». В основу такого інтегрування покладено концепцію цілісного підходу, яка відкриває шлях до реалізації прав та можливостей для кожної людини, що насамперед передбачає рівний доступ до здобуття якісної освіти. Окрім того, дуже важливо, щоб людина відчувала себе повноцінно та була соціально компетентна. Пошук шляхів, методи та форми роботи, які слід використовувати створюють передумови для подальшого формування ставлення суспільства до людини з інвалідністю та її адаптації та самореалізації у цьому соціумі.

Саме тому темою нашого дослідження є «Формування соціальної компетентності молодшого школяра в умовах інклюзивного освітнього простору».

Об'єкт дослідження: інклюзивний освітній простір.

Предмет дослідження: формування соціальної компетентності молодшого школяра в умовах інклюзивного освітнього простору.

Мета дослідження – аналіз стану розробки питання формування соціальної компетентності молодшого школяра в умовах інклюзивного освітнього простору, створення та пропозиція відповідної моделі використання інноваційних педагогічних технологій.

Для досягнення мети було сформульовані наступні **завдання**:

- здійснити аналіз філософської, культурологічної та психолого-педагогічної літератури з теми дослідження;
- визначити сутність основних понять дипломного дослідження;
- з'ясувати специфіку та класифікацію дітей з особливими освітніми потребами;

- проаналізувати можливості використання інноваційних педагогічних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього простору;
- запропонувати модель формування соціальної компетентності молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього простору.

Методи дослідження. Відповідно до визначених завдань застосовувались наступні методи дослідження: аналіз наявних освітніх та державних документів, науково-методичної та теоретико-методологічної літератури, а також інші теоретичні методи (системний аналіз, узагальнення літератури з даної проблематики, синтез, систематизація, порівняння).

Апробація результатів дослідження відбувалася під час: II туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з напрямку «Актуальні проблеми інклюзивної освіти» у 2018/2019 навчальному році (Київ). Тема дослідження: «Гідність в інклюзії»; регіональних тренінгів міжнародного проекту Міністерства закордонних справ Німеччини «Молодіжна політика мультикультурності та етнічного розмаїття» (Львів, 29-31.10.2018 р.; Київ, 10-11.12.2018 р.); всеукраїнського проекту на рівні Вінницької області «Застосування дитячої інклюзивної літератури для виховання толерантності та протидії булінгу» (Вінниця, 2018); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи» (Коломия, 2018); III Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця 2019) та інші (Додаток А). А також в ряді публікацій (Додаток Б):

- Цілюк В.В., Кроль О.В. Громадські організації, їх роль, підтримка і забезпечення регіонального інклюзивного освітнього простору // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 08-09 листопада 2018 р.) / редкол.: О. П. Демченко, Н. О.

Комарівська, Л. В. Любчак, Л. А. Присяжнюк ; за заг. ред. О. А. Голюк. Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2018. Вип. 1. С.162-165.

- Король О.В. Приемы формирования социальной компетентности младшего школьника // Гармонизация психофизического и социального развития детей дошкольного возраста : материалы Междунар. науч.-практ. конф. студ. и молодых ученых, г. Минск, 23 апреля 2020 г. / Бел. гос. пед. ун-т им. М. Танка; редкол. О.В. Леганькова (отв. ред.), Л.В. Финькевич, М.С. Мельникова; Т.В. Поздеева. – Минск: БГПУ, 2020. – С.138-140.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

1.1. Особливості інклюзивної освіти в Україні

Інклюзивна освіта – невід’ємна складова сучасного освітнього процесу. Кожна сучасна розвинута країна активно працює над тим, щоб дедалі краще розширювати та підтримувати тенденції впровадження навчання на основі інклюзивного підходу. Україна не стала виключенням.

Щороку наша держава сприяє впровадженню ширших можливостей для розвитку інклюзії. Позитивним є те, що ми маємо можливість переймати закордонний досвід. Оскільки на міжнародному рівні існує багато теоретичного та практичного матеріалу. Проте, Україна також долучається до розробки інноваційних методик, які сприяють покращенню соціального статусу особливих дітей.

Оперуючи документами всесвітньої організації ЮНЕСКО ми вважаємо за необхідне використовувати наступну дефініцію, що визначає інклюзивне навчання як «процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади, та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі» [12]. У той же час, на нашу думку, варто розглядати інклюзивну освіту в більш в широкому сенсі так, як вона передбачає створення рівних можливостей для усіх груп дітей.

Інклюзивна освіта допомагає отримати освіту учням та студентам з особливими потребами в загальноосвітньому середовищі за місцем їх народження та проживання. Раніше такі діти навчалися окремо від інших в домашніх умовах індивідуально або в школах-інтернатах. Головне завдання впровадження інклюзивної освіти – щоб жодна дитина не відчувала себе інакшою.

У Законі України «Про освіту» роз'яснюється вживання терміну «діти з особливими освітніми потребами». До цієї категорії віднесено дітей віком до 18 років, які потребують спеціальної підтримки, як медичної, так і соціальної.

Метою роботи з такими дітьми визначають: покращити здоров'я та розвиток навичок для життя та соціалізації, тобто усіма методами допомогти їм включитися в середовище своїх однолітків та інших людей.

Мета інклюзивної освіти – покращити навчальне та соціальне середовище особливих дітей, та забезпечити повагу до потреб усіх дітей у шанобливому ставленні до їхніх можливостей. Методи, які використовуються мають бути особистісно-орієнтовані, тобто такими, що враховують індивідуальні кожної дитини. Таким чином інклюзивне навчання можна розглядати як гнучку та індивідуалізовану систему навчання дітей з особливостями розвитку в середовищі загальноосвітньої школи за місцем проживання.

Однак, аналіз реального життя дітей з інвалідністю засвідчує, що сьогодні переважна більшість продовжує традиційно перебувати в досить замкнутому просторі сім'ї, медичних установах або інтернатних закладах, у кращому випадку – в центрах державної допомоги та соціально-психологічної реабілітації [21]. На нашу думку, це зумовлено тим, що сучасне суспільство не повністю готове до кардинальних змін. Більшість людей досі не готові прийняти у своє середовище людей з інвалідністю та допомагати їм у розвитку та соціалізації. Людина, яка не бажає виходити із «своєї зони комфорту» ніколи не стане рушієм змін до кращого жаття.

Діти з особливими потребами «вимагають» нашої допомоги та підтримки. Ми маємо активно включатися у їхню соціалізацію. Не зважаючи на те, що

активно працюють волонтери, створюються інклюзивні класи, функціонують спеціальні центри для їхнього перебування та навчання, проблеми впровадження інклюзивної освіти залишаються не вирішеними.

Перш за все, стоїть гостре питання з фінансуванням. Держава не готова повноцінно забезпечити усім необхідним таких дітей. На нашу думку, це пов'язано із тим, що країна не має чіткого плану впровадження та розвитку інклюзивної освіти, що видно із постійних змін у пріоритетах, підходах та веденні документації.

По друге, багато батьків не хочуть визнавати, що їхня дитина «особлива». Вони не бажають підтверджувати те, що вона потребує спеціальних умов для розвитку. Це пов'язано із тим, що більшість сімей не бажають впускати у своє середовище інших людей, мотивуючи себе тим, що дитині можуть нашкодити.

По третє, багато шкіл не мають необхідного забезпечення всім необхідним для навчання дітей з особливими потребами. Усе зводиться до відсутності кваліфікованих кадрів. У інклюзивному класі повинен бути асистент вчителя, але у нашій країні не вистачає спеціально підготовлених людей, які працюють із такими дітьми.

По четверте, суспільство не достатньо проінформоване про інклюзію. В загальному люди ставляться до цього позитивно, проте з «своєю специфікою», жаліючи дітей демонструють ставлення що далеке від рівності / рівноправності.

Проте, варто зазначити і суттєві переваги впровадження інклюзивної освіти. На нашу думку, для дітей з обмеженими можливостями основними позитивними сторонами є:

- завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей;
- ровесники відіграють роль моделей для дітей з особливими потребами;
- оволодіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально;

- навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей;
- у дітей є можливість налагодити дружні стосунки з здоровими ровесниками та брати активну участь у громадському житті [2].

Перевагами впровадження інклюзивної освіти, на думку Бабенко О.М. є те, що інклюзія існує не лише для дітей з інвалідністю, а й для дітей з нормотиповим рівнем розвитку. Вони навчаються: на рівні підсвідомості та природного ставлення до оточуючого сприймати людські відмінності; толерантного ставлення один до одного; налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з іншими дітьми та дорослими, які відрізняються від них; співробітництву; вмінню діяти нестандартно; винахідливості; співчувати іншим.

У свою чергу, вчителі які прийняли виклик та забезпечили створення інклюзивного середовища – класів, краще розуміють індивідуальні особливості учнів, швидше оволодівають різноманітними педагогічними методиками, що дає змогу ефективніше сприяти розвитку дітей. Цьому також сприяє набуте в цьому процесі перетворень вміння сприймати дітей цілісно, дивитися на життєві ситуації «їхніми очима».

У грудні 2015 року Україна ратифікувала основні міжнародні документи у сфері забезпечення прав дітей згідно зі світовими стандартами освіти, соціального захисту та охорони здоров'я. Передусім йдеться про статтю 24 Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, в якій визначено обов'язок держави щодо реалізації інклюзивної моделі освіти, тобто створення такого предметно-просторового спеціального середовища, яке б дало змогу всім дітям бути однаково рівними учасниками навчального процесу в єдиному освітньому просторі відповідно до їхніх особливостей, потреб та можливостей [19].

5 липня 2017 року було офіційно дозволено навчатися дітям з особливими освітніми потребами в усіх загальноосвітніх навчальних закладах і того ж року 23 травня було внесено зміни до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими потребами до освітніх послуг.

Відтепер, усі діти мають право отримувати безкоштовно освіту в державних та комунальних закладах, незалежно від ступеня інвалідності. Варто зазначити, що прийнятий закон для цих дітей передбачає створення дистанційної та індивідуальної форм навчання, а також отримання медичної допомоги. В загальноосвітній закладах існує можливість створення спеціальних інклюзивних груп та створення усіх умов для їх навчання та перебування у закладі. Така форма навчання передбачає архітектурно перепланувати заклад (пандуси тощо), адаптувати навчальні плани і програми, створити нові методи, способи навчання або ж їх пристосувати до нових умов, співпрацювати з громадою, використовувати ресурси спеціальної освіти, а також залучити до роботи нових працівників.

Інклюзивна освіта – це не просто прихід дитини з особливими освітніми потребами до звичайної школи. В цьому випадку мова йде про створення в загальношкільному просторі особливого підходу до навчання, що допоможе дитині з інвалідністю, за допомогою додаткових елементів навчального процесу (індивідуальний план розвитку дитини, спеціально об'лаштоване місце і належні умови) стати частиною соціуму [16].

Таким чином, проблема щодо розвитку інклюзивної освіти є досить гострою, так, як відсоток людей із особливими потребами збільшується. Однак варто розуміти поняття «діти з особливими освітніми потребами», що на цьому етапі розвитку інклюзивної освіти створює низку проблем. Значний відсоток населення не розуміє його трактування і з цього виникають труднощі. Люди повною мірою не знають хто такі «діти з особливими освітніми потребами», кого до них відносять і як їм допомогти, щоб не нашкодити собі та їм.

У більшості країнах світу та міжнародних правових актах прийнято вживати термін «діти з особливими освітніми потребами». Тобто це поняття передбачає акцентуацію уваги на особливих потребах, а не на їхніх недоліках у розвитку. І як зауважує А. Гордєєва: «Говорячи про особливості, ми відштовхуємося від людини взагалі, а не від норми, від людини з певними

особливостями, притаманними лише їй. Особливість передбачає відмінність, несхожість, можливо, неповторність, індивідуальність, унікальність» [17].

У 1994 році ввела цей термін «діти з особливими освітніми потребами» у широке використання у мовленні Саламанська декларація. У ній було описано це визначення з акцентом на «освітні потреби». До цієї категорії людей було віднесено дітей та молодь, які через фізичну або недостатню розумову розвиненість, мають проблеми у навчанні.

Варто розуміти, що на сьогоднішній день існує досить значна кількість дітей, які мають відхилення від середніх показників у навчанні і разом із цим, з педагогічної точки зору, цих дітей відносять до тих, що мають особливі освітні потреби. Звернемось до визначення, яке дає знаний французький учений Лафрансуа Г. : «Особливі потреби – це термін, який використовується стосовно осіб, чия соціальна, фізична або емоційна особливість потребує спеціальної уваги та послуг, яким надається можливість розвинути свій потенціал» [22]. Це також стосується дітей, які мають певні унікальні здібності чи відмінності.

Найбільш точно та правильно, на нашу думку, подано визначення «особливі освітні потреби» у Міжнародній класифікації стандартів освіти: «Особливі освітні потреби мають особи, навчання яких потребує додаткових ресурсів. Додатковими ресурсами можуть бути: персонал (для надання допомоги у процесі навчання); матеріали (різноманітні засоби навчання, в тому числі допоміжні та корекційні); фінанси (бюджетні асигнування для одержання додаткових спеціальних послуг)» [16].

Незважаючи на те, що активно прогресує закордонний досвід в розвитку інклюзивної освіти, в Україні досі не існує єдиної термінології для характеристики дітей з особливими потребами. Читаючи основні закони України найчастіше зустрічаються такі поняття, як ««діти, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку» та «особи, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатися в масових навчальних закладах», «молодь з інвалідністю», «діти з тяжкими порушеннями розвитку», «діти з обмеженими можливостями здоров'я» тощо.

Усі вони краще співвідносяться з медичними термінами, але розвиток інклюзивної освіти та толерантне відношення до дітей з особливими освітніми потребами вимагає зміни акценту з порушення до більш загального значення.

На сьогоднішній день ця термінологія є більш соціально прийнята та вживана. Цим можна завдячувати батьківським та громадським організаціям, які активно борються за права дітей з особливими освітніми потребами. Проте, дуже важливо, щоб на законодавчому рівні було зазначено єдину термінологію, для особливих дітей в Україні.

На сьогоднішній день дуже часто суспільство не знає, кого відносять до такої категорії дітей, як «діти з особливими освітніми потребами», тобто їхньої класифікацій. Це поняття охоплює учнів, які мають відхилення в розвитку важливі в освітньому процесі від загальноприйнятих стандартів. Воно наголошує на тому, що ці діти потребують, як і соціальної, так і медичної підтримки.

До категорії дітей з особливими освітніми потребам в загальному відносять дітей з інвалідністю, дітей з незначними порушеннями здоров'я, з соціальними проблемами та обдарованих дітей (рис. 1.1.)

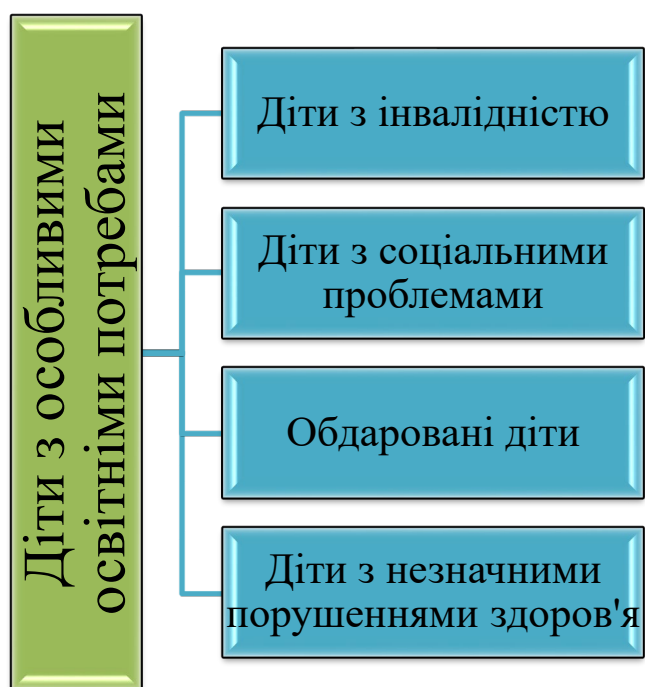

Рис 1.1. Діти з особливими освітніми потребами

До поняття «діти з особливими освітніми потребами» входить така категорія дітей, як діти з порушеннями психофізичного розвитку. Ця група дітей є найбільш чисельна в Україні порівняно із іншими. Вони мають порушення фізичного або психічного розвитку, частіше у комплексі, а також найчастіше вони зумовлені вродженими або ж набутими дефектами.

Залежно від типу порушення виокремлюють такі категорії дітей:

- з порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом);
- з порушеннями зору (сліпі, осліплі, зі зниженим зором);
- з порушеннями інтелекту (розумово відсталі, із затримкою психічного розвитку);
- з мовленнєвими порушеннями;
- з порушеннями опорно-рухового апарату;
- зі складною структурою порушень (розумово відсталі сліпі чи глухі; сліпоглухонімі та ін.);
- з емоційно-вольовими порушеннями та дітей з аутизмом [42].

Виділяють вродженні та набуті порушення. До вроджених дефектів розвитку відносять порушення, які спричинені порушенням живлення, несумісність з кров'ю матері, а також шкідливими впливами на матір під час вагітності (інфекції, травми, вживання алкоголю та наркотиків тощо). До набутих розладів відносять дефекти, які спричинені шкідливими та небезпечними впливами на дитину під час народження та в періоди її розвитку (різноманітні травми, складні пологи, вплив інфекцій на організм, асфіксія тощо).

Навчання та виховання таких дітей зобов'язує оточуючих пристосовуватися до їхніх можливостей, а самих дітей пристосовуватися до навколишнього середовища в міру їхніх здібностей та можливостей до адаптації.

До дітей з порушеннями опорно-рухового апарату відносять дітей, у яких виникли порушення, причиною яких стали захворювання або ж травми хребта. У них під час руху виникають труднощі і найчастіше ці діти використовують

різноманітні допоміжні засоби для пересування (візки, милиці, тростинки тощо). До таких захворювань відносять церебральний параліч у різних формах, захворювання кісток, розсіяний склероз, а також різні порушення причиною яких стали травми хребта та ампутації частин тіла.

До дітей з порушеннями зору відносять дітей, які мають порушення зору різних ступенів, включаючи тотальну сліпоту, часткову сліпоту та незначну втрату зору. Якщо почати лікування одразу, як тільки був виявлений дефект і навчати дитину пристосовуватися до навколишнього середовища, то в більш зрілому віці ця категорія дітей може досить вільно пересуватися без сторонньої допомоги. У наш час, коли сучасні технології інтенсивно розвиваються, існує досить багато механізмів, які допомагають таким дітям краще адаптуватися у житті. Це і годинники, що розмовляють і міні-комп'ютери, диктофони, що допомагають краще орієнтуватися та пересуватися у середовищі.

Діти з порушеннями слуху – це досить особлива категорія дітей тому, що це єдина група людей, яка самотійно розвиватися не може. Дослідженнями було виявлено, що приблизно 10 % людей мають різноманітні порушення слуху, тобто кожна 10 людина страждає на проблеми із слухом [15]. Причини цього досить різноманітні: травми при пологах, інфекції, неправильне застосування медичних засобів тощо. Як правило розвиток дітей з порушеннями слуху супроводжується порушеннями та дефектами мовлення.

Діти не чують як правильно вимовляти звуки. У сім'ях, де народилася така дитина, виникає досить багато проблем. Найпоширеніша із них – батьки не бажають вивчати жестову мову, а вимагають, щоб дитина вчилася говорити і розуміти їх. Проте вони не розуміють, що дітям це не під силу.

До дітей із порушенням мовлення відносять дітей, які не в змозі правильно розмовляти або ж у них частково чи повністю втрачена здатність говорити. Серед порушень виділяють такі, як афазія, алалія, заїкання, нечітке мовлення, слабкий голос, дисфонія, брадилалія, дизартрія, ринолалія, діслексія, дисграфія та інші. Співрозмовнику варто у разі виявлення, що у цієї дитини проблеми із мовленням, під час спілкування проявляти розуміння і підтримку.

Діти із затримкою в розвитку, як правило, набагато повільніше засвоюють нову інформацію. Проте це залежить від багатьох факторів, що напряду впливають на них (виховання, сімейний клімат, традиції тощо). До цієї категорії дітей відносять дітей з такою хворобою, як синдром Дауна. Варто розуміти, що під час спілкування із ними, необхідно враховувати їхні особистісні особливості, та особливості їхнього порушення.

Виділяють ще таку категорію дітей, як діти зі складною структурою порушень (розумово відсталі сліпі чи глухі; сліпоглухонімі та ін.) Дуже часто будь які порушення у дитини супроводжуються додатковим рядом інших дефектів. Так званий вторинний дефект. Під час лікування та соціалізації варто враховувати усі особливості дитини та наявних в неї порушень.

Варто розглянути ще таку категорію дітей, у яких емоційно-вольові порушення. Дуже часто батьки більш зосередженні на фізичному здоров'ї дитини та нехтують її емоційним станом. До зовнішніх проявів порушень емоційно-вольової сфери відносять: швидке психічне стомлення, підвищена тривожність, агресивність, відсутня емпатія, небажання і неготовність долати труднощі, низька мотивація, надмірна імпульсивність, уникнення контактів з іншими, недовіра до оточуючих. Батькам варто приділяти достатньо уваги емоційно-вольовій сфері її дитини, щоб пізніше це не призвело до небажаних ускладнень.

Варто визнати, що Україна зробила величезний прорив у розвитку інклюзивної освіти. Було зроблено чимало змін у законодавчих і нормативно-правових актах, чимало закладів обладнали пандусами, існує багато закладів для перебування та розвитку дітей з особливими потребами, але стан поширення інклюзії на теренах України бажає залишатися кращим. Більшість дітей з особливими освітніми потребами залишаються навчатися у школах-інтернатах, тобто вони ще залишаються за межами якісної освіти та соціалізації.

Україна активно вивчає досвід закордонних колег у питанні розвитку інклюзивної освіти, зокрема Канади, США. Українські фахівці вивчають відповідні моделі розвитку, зокрема роботу асистента вчителя. На сьогоднішній

день в Україні реалізується проект «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації». Він діє уже в Запорізькій, Житомирській, Харківській, Хмельницькій, Чернігівській, Луганській, Прикарпатській областях. Цей проект стартував у 2016 році та організованим фондом Порошенка. Це своєрідний національний рух за інклюзивну освіту в Україні. Від професіоналізму та майстерності фахівців залежить майбутнє дітей з особливими освітніми потребами та їх місце у житті та серед нас.

Розвиток інклюзивної освіти забезпечує реалізацію та захист прав не лише людей з інвалідністю, а й усіх категорій людей в цілому. Однак його забезпечення залежить не лише від існуючих центрів, громадських організацій, влади, а від кожного з нас, нашої поведінки, діяльності та світоглядної позиції.

1.2. Сутність та структура соціальної компетентності молодших школярів

Проблема формування соціальної компетентності в умовах розвитку освіти та науки, як в Україні, так і в зарубіжних країнах є недостатньо вивченою. Достатньо часто дослідники пов'язують поняття «соціальна компетентність» із поняттям «професійна компетентність», проте, варто зауважити, що «професійна компетентність» лиш окреслює ті рамки, що стосуються знань, умінь, практичних навичок, які необхідні для опанування тієї чи іншої професії, в той час, як «соціальна компетентність» відноситься до такого поняття, як «соціум», що включає в себе ширший аспект, як поняття, так і знань, умінь, практичних навичок, досвіду, який людина набуває. Саме тому, на нашу думку, ці поняття дещо відрізняються одне від одного. Безумовно, ці два поняття схожі, проте, ототожнювати їх не варто. Щоб краще розуміти поняття «соціальна компетентність» варто розглядати її із первинних понять таких, як «соціум» та «компетентність».

Поняття «соціум» походить від латинського слова «socius», що в перекладі означає з'єднувати, поєднувати, розпочинати спільну справу. Соціум – це система суспільного співжиття людей. Як тотожне поняття використовується «суспільство». У соціології поняття «суспільство» трактується як певна цілісна

система, яка у свою чергу складається з багато інших підсистем, способів їх взаємодії та різних форм об'єднання людей [37].

Багато зарубіжних і вітчизняних дослідників по своєму трактували поняття «суспільство». Так, наприклад М. Вебер писав – взаємодія людей, яка є продуктом соціальних, тобто орієнтованих на інших людей є соціумом [5]. Г. Тард зазначав, що суспільство є продуктом взаємодії індивідуальних свідомостей через передавання людьми один одному переконань, прагнень, спонукань тощо. Багато напрацювань з цієї проблеми мав К. Маркс. За його словами суспільство – це живий організм, сутністю якого є залежність усіх соціальних підсистем від економічної; це сукупність відносин між людьми, що формуються та історично розвиваються у процесі спільної діяльності.

У сучасних дослідженнях це поняття трактується наступним чином: «Суспільство - сукупність усіх засобів взаємодії та форм об'єднання людей, що склалися історично, мають спільну територію, загальні культурні цінності та соціальні норми, характеризуються соціокультурною ідентичністю її членів» [23, с. 23].

Дане поняття має безліч трактувань тому, що над цією проблемою працювали науковці з різних поколінь та галузей науки. В той час як, поняття «компетентність» в науці є порівняно новим, і тому, досліджень в цьому напрямку, на нашу думку, не достатньо. Воно виникло з ідей теорії діяльності та поведінкових теорій, де особливо звертається увага на розвиток пізнавальної активності людини, та на тяжіння людини до внутрішньої гармонії, знання про себе і навколишній світ.

Проблема вивчення поняття «компетентність» знайшла своє місце у працях зарубіжних науковців таких, як Ф. Вейнерт, Дж. Гуді, Ж. Делор, Дж. Карсон, Дж. Куллахан, У. Мозер, Т. Оатс, Ж. Перре, Дж. Равен, Д. Райхен, Л. Салганік, Г. Халлаш та інших. Достатньо значних досягнень в цій галузі має такі вітчизняні дослідники як Н. Бібік, С. Вітвицька, С. Шишов, Ю. Татур, С. Бондар, О. Антонова, Л. Маслак, Н. Волкова, М. Головань та інші.

Вони вважають, що компетентність слугує певним індикатором поведінки людини, який визначає її готовність до взаємодії та життя в суспільстві. Це означає, що індивід може орієнтуватися в сучасному світі та усіх його напрямках.

Водночас позиції дослідників щодо окреслення поняття «компетентність» неоднозначні: одні ототожнюють із компетенціями, сукупністю знань, умінь, навичок особистості, готовністю до діяльності, інші підтримують точку зору, що ця категорія є окремим особистісним новоутворенням [28]. Проте, щоб підтримувати або заперечувати цю думку, варто повністю дослідити ці два питання і тоді робити власні висновки із позицій різних дослідників.

Компетентність (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний), за матеріалами словника іншомовних слів, означає поінформованість, обізнаність, авторитетність [40, с. 282]. Виходячи із даного поняття варто зазначити, що це є певна властивість людини, яка має достатні знання у певних галузях, добре обізнана із різною інформацією та ґрунтується на науці. Тобто про таку людину можна сказати, що вона компетентна.

У Державному стандарті початкової загальної освіти компетентність розуміється як набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [10].

Багато вітчизняних та зарубіжних дослідників розглядають це поняття зі сторони особистісних якостей людини. І. Зимня визначає компетентність, як актуалізовану, інтегровану, таку, що базується на знаннях, інтелектуально й соціокультурно зумовлену особистісну якість, яка проявляється в діяльності, поведінці людини, у її взаємодії з іншими людьми під час вирішення різноманітних завдань [13]. Серед характеристик, які визначають компетентність вона виділяє наступні:

- готовність до прояву компетентності;
- володіння знаннями змісту компетентності;
- досвід прояву компетентності в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях;

- ставлення до змісту компетентності й об'єкта її застосування;
- емоційно-вольову регуляцію процесу і результату прояву компетентності [14, с. 13].

Ф. Шапіров вважає, що «компетентність – сукупність властивостей особистості, що дозволяють їй якісно виконувати певну діяльність, спрямовану на вирішення завдань у будь-якій галузі» [47]. Науковець вважає, що компетентність конкретної людини вказує на те, чого вона досягнула в міру засвоєння компетентності та яким чином застосовує здатність долати проблеми, які пропонує їй певна соціальна роль.

Українська дослідниця Н. Мойсеюк вважає, що «компетентність – якість особистості, яка необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній сфері» [30, с. 639]. Вона звертає увагу на те, що компетентності не включають у себе абстрактні поняття, а лише реальні, конкретні, ті, які являються необхідними у житті будь-якої людини.

Аналізуючи це поняття з поглядів різних науковців варто зазначити, що вони стверджують, що це новоутворення, яку формується та проявляється у процесі роботи над собою, над своїми професійними якостями, які в подальшому удосконалюються в процесі роботи, а не те, що дано людині від природи. Але якщо стверджувати, що компетентність формується у процесі роботи над певною проблемою, то людина не може бути компетентна у всіх галузях, хоча, в деяких аспектах інших проблем особа може розумітися, якщо проблема над якою вона працює є широкопрофільна та частково чи повністю дотична до інших питань.

У педагогічній практиці поняття «компетентність», яка є достатньо актуальною для розбудови інклюзивної освіти звужується до «соціальної компетентності». Вперше це поняття досліджував німецький філософ та педагог Г. Рот ще у кінці 60-х років XX століття. У своїх працях він виокремлює три види компетентностей людини, до яких включає самокомпетентність, предметну та соціальну. Соціальна компетентність у його розумінні це уже сформована якість особистості, яка включає в себе розуміння себе, емоційну стабільність, здатність

приймати усвідомленні рішення. За основу в його дослідження було покладено триєдність людини за І. Песталоцці: «голова, серце і рука».

На основі аналізу вітчизняних та зарубіжних праць можна зробити висновок, що соціальна компетентність дає змогу збалансувати життя між власними та чужими проблемами, поглядами, почуттями.

Найбільш повне визначення поняття «соціальної компетентності» на нашу думку запропонувала Л. Лепіхова, яка вважає, що поняття «соціальна компетентність» слід розглядати, як інтегративне особистісне утворення, в змісті якого об'єднанні в систему знання людини про суспільство і саму себе, вміння, навички поведінки в суспільстві, а також відносини, що проявляються в особистісних якостях людини, її мотиваціях, ціннісних орієнтаціях, що дозволяє інтегрувати внутрішні та зовнішні ресурси для досягнення соціально-значущих цілей і вирішення певних проблем [25]. Це засвідчує те, що людина готова до самовираження у соціумі. Дослідниця також вказує на взаємозв'язок соціальної компетентності із професійним самопізнанням, самокорекцією, самоаналізом, а також із професійним моделюванням особистісних дій.

Отже, поняття «соціальна компетентність» включає в себе, як відстоювання своїх власних інтересів, так і співвіднесення з інтересами інших людей. Найважливішою ознакою даного поняття є інтегративність, що включає в себе єдність знань, умінь та практичних навичок у стосунках, що керуються та окреслюються поведінкою індивідів.

Реалії сучасного світу вимагають від людини не лише знання мов, щоб спілкуватися з різними людьми зарубіжних країн, вміння користуватися сучасними технологіями, а й бути соціально компетентним, щоб розуміти себе й інших людей на вищих рівнях підсвідомості.

Як зазначалося раніше проблему соціальної компетентності на сучасному етапі вивчено не достатньо і тому єдиного погляду на цю проблему немає і як наслідок єдиної структури та змісту немає. Однак усі теорії та погляди мають багато спільного. Спробуємо виділити найсуттєвіше.

На противагу колишньому радянському просторі, питання соціальної компетентності у зарубіжних країнах світу почали вивчати на кілька десятирічь раніше. На думку С. Бахтеєвої всю сутність поняття соціальна компетентність в найбільш повному її вигляді презентують слова «знати», «досягати», «вміти», «відповідати». Так як базовим для основної дефініції «компетентність» є англomовне слово «*compete*», що в перекладі так і означає компетентність, варто, на нашу думку, детальніше розглянути кожне із них:

- «знати» – це знання, необхідні для здійснення соціальних технологій; цінності, які скеровують використання знань та вмінь;
- «вміти» – означає не лише способи реалізації знань, а й вміння особистості вільного та свідомого самовизначення як у внутрішньому духовному досвіді, так і у зовнішній соціальній дійсності;
- «досягати» – це вміння реалізовувати поставлені цілі в рамках закону, моралі, культури;
- «відповідати» – це діяльність та поведінка особистості, що відповідають вимогам, які ставляться до особистості державою, соціумом, родиною, професією тощо. Така відповідальність проявляється у вмінні особистості здійснювати свої обов'язки, права, повноваження на відповідному соціальному та культурному рівнях [3, с.18].

На противагу поглядам С. Бахтеєвої науковець С. Макаров має зовсім іншу думку. Він вважає, що зміст соціальної компетентності складає так званий тісний взаємозв'язок між знаннями, уміннями, навичками та досвідом особистості. В особистісному аспекті компетентність є якістю, в якій, при усій цілісності, можна виявити окремі компоненти:

- мотиваційно-особистісний;
- когнітивний;
- операційний [27].

Дослідниця в галузі педагогічних наук С. Нікітіна пропонує до перших двох компонентів додати два наступні: комунікативно-діяльнісний та рефлексивний [35, с.80].

Науковці В. Масленнікова та Л. Шабатура вирізняють дещо інші компоненти в змісті соціальної компетентності: індивідуально-особистісний; соціологічний; життєво-футурологічний [46]. Відповідно до наукових пошуків можна зазначити наявність наступних складових соціальної компетентності: когнітивна; операційно-технологічна; мотиваційна; етична; поведінкова; соціально-ціннісна. З огляду на усі погляди, варто зазначити, що соціальна компетентність є комплексною характеристикою особистості.

Дослідниця О. Прямнікова переконана, що соціальна компетентність відповідає за налагодження стосунків на різних соціальних рівнях, не лише з родиною, а й із зовсім незнайомою людиною. Можна сказати, що соціальна компетентність особистості є певним механізмом, який включає безліч взаємопов'язаних зав'язків, які є надзвичайно необхідні у реалізації своїх цілей, бажань, що відповідають усвідомленню власних можливостей та їх удосконаленню.

Соціальну компетентність умовно можна розділити на дві частини. Перша стосується усвідомлення особистістю та прийнятого нею внаслідок роздумів, розуміння, співвідношення рішень. А друга, це те, що засвоєно особистістю на рівні стереотипів та прийнято як керівництво до дії [31, с. 20].

Безліч науковців, які досліджували дану проблему, роблять акцент на тому, що соціальна компетентність не залежить від психічних або ж фізіологічних якостей людини, тобто ця компетентність не дається природою, а вона формується під впливом різних зовнішніх факторів. Зокрема й тих, під впливом яких формується сама особистість, її мотиви та принципи, а саме: мікроклімат родини, труднощі з якими зустрічалася в житті, особистий досвід, умови в яких проживає, ситуації, які траплялися, люди, з якими зустрічалася і тому подібне. Однак, якщо негативний досвід був у ранньому віці, то його ще можна скорегувати та сформувати правильний. Оскільки діти та підлітки ще піддаються

корекції, їхня психіка ще нестійка, а тому й людина, яка в ранньому дитинстві пережила сильний стрес, проте при цьому повелася правильна та якісна робота батьків, психологів, соціальних працівників, то наслідки будуть мінімальні.

О. Гиндина наводить дані американських досліджень, згідно з якими, для шкал соціальної компетентності, шкільної компетентності та активності був виявлений високий рівень впливу суспільного середовища, але при цьому, становлення соціальної компетентності в значній мірі обумовлено генетичним впливом [7, с. 7]. Складовими соціальної компетентності, на думку А. Бодалєва, є: соціальний інтелект та психологічна гнучкість.

Усі, хто є дотичним до досліджуваної проблеми роблять акцент на тому, що саме поведінка є показником соціальної компетентності. Про справді компетентну поведінку свідчить те, що людина правильно розуміє свої бажання; вона знає чого очікувати від людей; правильно ставить вимоги, як до інших, так і до себе; враховує усі обставини, можливості, бере до уваги інших людей та відповідно до усіх чинників та умов поводить себе в тій чи іншій ситуації.

На сьогоднішній день єдиної та чіткої структури соціальної компетентності немає, а коло складових зазначене лише в цілому. Поняття «соціальна компетентність» має багатогранну структуру і досить широкий зміст категорій. Таким чином для якісної організації нашого дослідження ними було враховано наступні компоненти:

- когнітивно-мотиваційний, що передбачає наявність знань, соціальних уявлень та системи цінностей особистості; соціальний інтелект, дивергентне мислення, творчий пошук, планування власного життєвого сценарію, знання життєвих криз, розуміння соціальної дійсності, обрання фаху тощо;
- рефлексивний, що представляє собою психічну саморегуляцію, керування почуттями, психосексуальну грамотність, самостійність, розуміння соціальних ролей, вміння відчувати нюанси соціальної ситуації, розв'язувати проблемні ситуації, відповідальність;

- операційно-технологічний– характеризується наявністю певного соціального досвіду, навичок ефективної взаємодії з соціумом, вміння діяти адекватно ситуації, розмаїття технік поведінки, виконання соціальних ролей, вміння виходити з конфліктної ситуації тощо [48].

Як і кожна із форм компетентностей, соціальна компетентність має основні, або ж ключові компетентності. До них належать:

- комунікативна;
- інтелектуальна;
- побутова;
- громадська;
- моральна;
- екстремальна;
- професійна [4].

Спираючись на основні ключові компетентності, була складена модель соціальної компетенції, яку ми відобразили на рис. 1.2. В основу яку взято кола Вена. Кожен елемент має свою область, де і перетинається, а також має вільну частину. Вважається, та частина, де перетинаються усі кола, це є візуальне зображення соціальної компетентності.

Проте, поняття «соціальна компетентність» включає в себе не лише вище зазначенні компоненти, а вміння налагоджувати зв'язок, будувати партнерські стосунки, контролювати себе і відчувати комфортно в різних життєвих ситуація, відстоювати свою думку, правильно себе показати, не піддаватися негативному соціальному впливу, пристосуватися у потрібній ситуації, вміти змінити себе, залежно від соціальних умов. Також, достатній рівень оптимізму має бути притаманний соціально компетентній людині тому, що не завжди справи будуть успішні і потрібно знайти нові сили та віру, щоб розпочати все з початку. Але варто не забувати про реалізм, який допомагає оптимально оцінити себе, свої можливості, свої сили, інших людей та майбутню перспективу, щоб зрозуміти

над чим краще попрацювати. Такій людині притаманний ситуативний характер, тобто вміння відповідати соціальним нормам суспільства, його правилам.

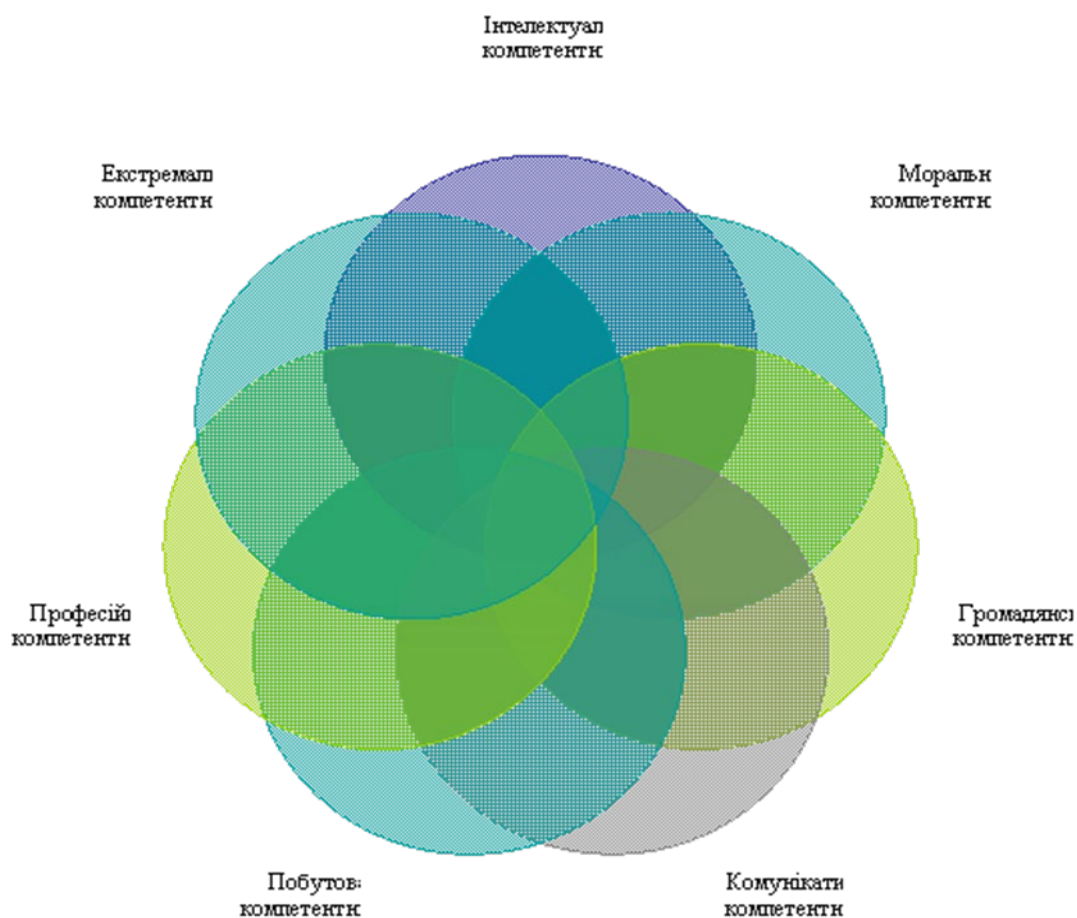

Рис.1.2. Модель соціальної компетентності

Виховання в собі соціально компетентної людини – дуже складний та довгий шлях, яким людина йде досить довгий час, проте результати такої роботи над собою дають високу ефективність особистості та колосальні результати в повсякденному житті. Ти стаєш соціально активною людиною, до тебе тягнуться люди, ти вмієш себе поводити у різних життєвих ситуації, ти стаєш справжньою особистістю із своїми принципами, баченням, моральними цінностями. З огляду на вище сказане, ми вважаємо, що формування соціальної компетентності у людини є важливою науковою проблемою і її актуальність буде зростати і в подальшому.

1.3. Формування соціальної компетентності молодшого школяра як педагогічна проблема в інклюзивному освітньому середовищі

Розвиток сучасного суспільства детермінує повагу до людського розмаїття, встановлення принципів солідарності та безпеки, що забезпечує захист та повне інтегрування у соціум усіх верств населення, зокрема осіб з інвалідністю.

На сьогоднішній день головна мета соціального розвитку – створення «суспільства для всіх». В основу такого інтегрування покладено концепцію цілісного підходу, яка відкриває шлях до реалізації прав та можливостей для кожної людини, насамперед передбачає рівний доступ до здобуття якісної освіти що відкриває ширший аспект для розвитку кожного громадянина країни.

Надзвичайно важливим завданням для нашого суспільства є формування соціальної компетентності дітей з особливими освітніми потребами. Адже основна мета інклюзивної освіти полягає не лише у забезпеченні усіх умов для навчання та виховання, а й перш за все соціальна адаптація, щоб дитина відчувала себе частиною суспільства, зуміла найбільш повно себе реалізувати як особистість. Дуже важливо навчити дитину з особливими освітніми потребами бути соціально компетентною, комунікувати з іншими людьми, вміти правильно виражати свої емоції та взаємодіяти в сучасному світі. Це надзвичайно важливе завдання і шлях у досягненні його дуже важкий та не легкий.

Формування соціальної компетентності у більшості проаналізованих нами досліджень безпосередньо пов'язане з соціальною грамотністю особистості. Саме від підвищення її рівня залежить оволодіння людиною соціальними правилами, усвідомлення характеру діяльності, для якої вони використовуються, вдосконалення здатності сприймати і обробляти певні обсяги інформації з метою побудови конструктивних соціальних стосунків [45].

Весь процес повністю залежить не лише від педагогів, батьків, психологів, соціальних працівників, волонтерів, а перш за все від обраної траєкторії соціалізації, тобто які методи та форми роботи були підібрані для кожної окремо взятої дитини.

Не зважаючи на те, що існує міжнародна класифікація дітей з особливими освітніми потребами, але відповідно до існуючих визначень це ті, хто потребує постійної чи тимчасової підтримки. Але, насправді, кожна дитина індивідуальна, особлива, потребує особливих умов. Тому буде доцільно описати сучасні методи формування соціальної компетентності для усіх дітей, а не лише для дітей з інвалідністю. Адже, вчителі використовують ті ж самі методи, лише адаптовані до відповідних дефектів розвитку з урахуванням компенсаторних можливостей дитини.

Формування соціальної компетентності молодших школярів у школі завжди відбувається у процесі вивчення дисциплін та залученням дітей до громадського життя. Так, І. Ніколаєску вважає, що соціальна компетентність є процесом і результатом засвоєння і активного відтворення особистістю соціально-культурного досвіду (комплексу знань, умінь, цінностей, норм, традицій) на основі її діяльності, спілкування, здатності застосовувати досвід при вирішенні життєвих проблем, брати на себе відповідальність, проявляти ініціативу, активність у командній роботі, попереджувати і вирішувати конфлікти, бути толерантним у складних ситуаціях, проявляти емпатійність [34, с. 6].

Соціальна компетентність молодших школярів характеризується такими показниками:

- приймати соціальні правила і норми, знаходити правильні орієнтири для побудови своєї соціальної поведінки;
- проявляти гнучкість у сприйнятті нових вражень та їх оцінці, прилаштовуватися до вимог соціальної групи, зберігаючи водночас власне обличчя;
- добирати корисні для свого соціального розвитку ролі, поводитися відповідально;
- орієнтуватися у своїх правах та обов'язках;
- уміти брати до уваги думку інших людей, рахуватися з їхніми бажаннями та інтересами, визнавати сильні сторони;

- -вміти вислуховувати, погоджуватися, відстоювати власну точку зору, домовлятися;
- виявляти толерантність, емпатію, здатність співчувати, радіти;
- налагоджувати з однолітками та дорослими гармонійні взаємини, домовлятися з ними; уникати конфліктів або розв'язувати їх мирним шляхом, утримуватися від образливих слів та агресивних дій;
- оптимістично ставитися до труднощів, уміти мобілізуватися на їх подолання; проявляти витримку в стресових ситуаціях;
- бути здатною до само покладання відповідальності, ініціювати допомогу та підтримку іншому;
- розраховувати на себе, рідних, близьких, знайомих, товаришів;
- гідно вигравати та програвати;
- узгоджувати свої бажання з можливостями та вимогами;
- контролювати та регулювати свою поведінку, утримуватися від негативних проявів;
- довіряти власному досвіду, спиратися на реалістичну самооцінку;
- уміти в разі потреби звернутися до людей за допомогою;
- володіти мовленнєвим етикетом, бути здатною ініціювати, підтримати та культурно завершити розмову;
- бути людяною, справедливою людиною, вміти приймати точку зору іншої людини [24, с. 42].

Тому важливо використовувати різноманітні види діяльності у формуванні соціальної компетентності, як в навчальній, так і в позакласній роботі з дітьми.

Великих та ефективних результатів принесе використання народної творчості у використанні діяльнісних методів навчання. Таке поєднання розвиває у дітей уміння співпрацювати з іншими у колективі, виховує толерантне ставлення, спонукає дітей думати над своїми вчинками, вчить поводити себе у різних ситуаціях. Ігри, прислів'я, приказки, притчі, казки, пісні – дуже ефективні

засоби у роботі з дітьми. Вони вчать любити свою культуру, поважати батьків, виховувати патріотизм, любов до прекрасного.

Дуже важливо, щоб дитина вміла співчувати, ставити себе на місце іншої людини, розуміти почуття. У цьому важливому завданні може допомогти – театралізація, що є однією із ефективних форм роботи в даному напрямку. По перше, дітям дуже цікаво, вони перевтілюються в різні образи, проживають різні ситуації. По друге, під час такої взаємодії, у дітей формується світогляд, власне бачення, дитина уже може відчувати, ким хоче стати, яку соціальну роль буде відігравати.

Також варто звернути увагу на практичні методи навчання. Перш за все це практичні роботи. Вони можуть бути дуже різноманітні, діти під час них отримують позитивний досвід. Коли дитина виготовляє різні вироби, які потім може подарувати рідним чи близьким. Важливо вчити дитину допомагати іншим, дуже корисно коли вчитель залучає сильніших учнів допомагати у навчанні слабшим, допомагати іншим, або ж відвідувати хворого однокласника (з дозволу батьків), зробити для цієї дитини подарунок, листівку чи плакат, або дзвонити та цікавитися здоров'ям. Діти у такі моменти отримують позитивні емоції, під час яких формується співчуття до інших, повага, доброта. Діти молодшого шкільного віку досить емоційно відкриті, що створює передумови для формування соціальної свідомості та власної позиції.

Одним із ключових прийомів формування соціальної компетентності молодшого школяра посідає ігрова діяльність. Саме у ній діяльності дитина має можливість відчувати себе у різних ролях, побачити світ іншими очима та набути нового, неоціненого досвіду. Дуже важливо, щоб дитина відчувала частиною цілого, розуміла свою значущість та необхідність.

Значний вплив гри на формування навичок соціальної компетентності особистості старшого дошкільника полягає у тому, що, завдяки ігровому наслідуванню і рольовому перевтіленню він знайомиться з нормами і моделями поведінки і взаємин дітей з дорослих людей, які стають зразками для його власної поведінки [20].

Саме гра активно стимулює творчу діяльність дитини та формує соціальну компетенцію. Гра використовується, як і в навчанні, так і у вихованні. Важливою рисою та перевагою гри є невимушена атмосфера, яка допомагає розкритися, пізнати себе.

До гри, як ефективного засобу навчання і виховання звертався і В. Сухомлинський «Дитина за своєю природою – допитливий, дослідник, відкривач світу. Так нехай перед нею відкривається чудовий світ у живих фарбах, яскравих і тремтливих звуках, у казці та грі, у власній творчості, в красі, що надихає її серце, в прагненні робити добро людям» [41; с. 18].

Гра допомагає дитині підготуватися до дорослого життя, розкрити усі тонкощі, переваги та недоліки. У цей період, старший дошкільний вік, гра є провідним видом діяльності і тому важливо дорослим якомога більше вкласти зусилля у цей осередок. Наприклад, гратися разом із нею, демонструвати свою зацікавленість у цей процес та сприяти різноманітності ігор та ролей, які бере на себе дитина.

У ігровій діяльності, у дітей розвиваються уміння й навички, які в подальшому будуть впливати на соціалізацію та адаптацію у навколишньому світі та сприяти покращенню відносин із однолітками та іншими людьми.

Важливу роль у формуванні соціальної компетентності відіграє використання сучасних, інтерактивні методи роботи з дітьми. Серед них варто виділити проектну діяльність. Цей метод вчить дитину бути комунікабельною, орієнтуватися у сучасному потоці інформації, користуватися нею, а також аналізувати, робити висновки, підвищуючи пізнавальну активність школяра. Під час роботи у колективі, в учнів формуються й лідерські якості, вони вчаться брати відповідальність на себе та відповідати за свої вчинки.

Важливим інститутом у формуванні соціальної компетентності є не лише школа, але й сім'я. Мікроклімат родини важливий фактор у вихованні та навчанні дитина. Дуже важливо, щоб сім'я та школа співпрацювали у єдиному контексті тому, що коли виникає протиріччя цих двох інститутів, то у дитини виникає й протиріччя у власних поглядах.

Не менш важливим фактором у формування соціальної компетентності є друзі, тобто коло спілкування дитини. У цьому питанні важливо батькам та педагогам слідкувати, який вплив має на дитину її близьке оточення.

Слід зазначити, що ми живемо у вік технологій і на дітей, на їх свідомість дуже великий вплив мають засоби масової інформації, соціальні мережі та Інтернет. Важливо проводити з дітьми різноманітні бесіди про безпеку користування, щоб у дітей розвивалося критичне мислення.

Попри усі вище описані фактори впливу на свідомість дитини, існує ряд інших, що негативно впливають на формування соціальної компетентності молодшого школяра і, щоб усунути ці фактори педагогам та батькам слід створити ефективні умови, щоб дитина не піддавалася стихійному впливу.

Соціально компетентна людина – запорука успішного розвитку суспільства. І, наша з вами мета полягає у розвитку різноманітних компетентностей, щоб дитина зуміла зреалізувати себе. Особливо це стосується дітей з особливими освітніми потребами, яких ми прагнемо повністю залучити до суспільного життя. У цьому ракурсі ми погоджуємося із Лопатиною Л.В., що використання різних методів та прийомів роботи для формування соціальної компетентності молодших школярів буде успішним за умови комплексної, цілеспрямованої діяльності, що буде підкріплена якісною взаємодією школи та сім'ї, враховуватиме механізми впливу соціокультурного середовища на особистість й розвиватиме дитину шляхом залучення її до суспільно-корисної діяльності, забезпечивши сприятливі умови для навчально-пізнавальної діяльності та спілкування з оточуючими [26].

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

2.1. Моделювання процесу формування соціальної компетентності молодшого школяра в умовах інклюзивного освітнього простору

Аналіз наукових джерел дозволив нам розробити ряд організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього простору. На етапі збору та обробки даних, ми прийшли до висновку, що нам необхідно скористатися методом моделювання та розробили відповідну модель. Але, оскільки наше дослідження має дослідно-експериментальний характер – модель запропонована нами є проектом, ефективність якого або ні в подальшому може бути підтверджена в ході керованого експерименту (Додаток В).

Так, серед основних принципів нашого педагогічного дослідження, що сприяють ефективній організації та логічно зумовленому вибудовуванню процесу формування соціальної компетентності нами було виокремлено наступні:

- принцип зв'язку із життям. Ми вважаємо, що це є одним із ключових принципів формування соціальної компетентності молодшого школяра, адже навчання та виховання завжди має бути пов'язаним із дійсністю, щоб усі набуті навички вона змогла використати.
- принцип цілеспрямованості. Соціальна компетентність вимагає активної соціальної позиції індивіда. Він має розуміти, що розвиток даної компетентності – необхідна умова існування та взаємодії з навколишнім середовищем та його складовими [29].
- принцип гуманізації, що полягає в створенні необхідних умов для виховання гуманності, щирості, людяності, доброзичливості, милосердя тощо в дітей з функціональними обмеженнями, а також передбачає ціннісне ставлення та повагу до особистості дитини з функціональними обмеженнями [44, с. 133-134].
- принцип культуровідповідності, що наголошує на тому, що слід враховувати культурне та етнічне середовище, спиратися на позитивний досвід, щоб результативність була вищою.
- принцип рівності. Не зважаючи усі відмінності та особливості учнів, кожен із них має право на якісну освіту, допомогу, підтримку.

Відповідно до мети та принципів педагогічного дослідження, нами було сформульовано низку **організаційно-педагогічних умов** формування соціальної компетентності в молодшого школяра в умовах інклюзивного освітнього простору. Зокрема:

- вивчення специфіки розвитку суспільних поглядів щодо осіб з інвалідністю
- соціокультурні засади формування поняття гідності особистості як невід'ємної складової інклюзивного освітнього простору
- забезпечення доступності та створення універсального дизайну в інклюзивному середовищі.

На нашу думку, цінність запропонованих нами організаційно-педагогічних умов полягає в дотриманні системності, послідовності та наступності під час організації відповідної роботи. У межах наступних підрозділів нашої роботи спробуємо розкрити специфіку реалізації визначених організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності в молодшого школяра в умовах інклюзивного освітнього простору.

2.2. Вивчення специфіки розвитку суспільних поглядів щодо осіб з інвалідністю

XXI століття – це час змін, це час коли усталенні стереотипи руйнуються або ж набувають нового значення. Люди стають більш відкритими і ті події, речі, які ще зовсім не давно викликали страх або ж сумніви, вливаються у звичайне сьогодення. Суспільство починає змінювати свої погляди, виключенням не стало й ставлення до людей з особливими освітніми потребами.

Ще здавалося зовсім недавно до цієї категорії відносилися, як до пацієнтів, за якими потрібен лиш догляд, або ж зовсім не приймали. Вважалося, що вони «не потрібна верства населення», яка ще у дуже давні часи знищувалася. Проте сьогодні зовсім інша картина. Суспільство старається створити усі умови, щоб люди з особливими освітніми потребами відчували себе повноправними членами, щоб вони брали активну участь у суспільному, громадському житті.

Тобто, щоб вони стали повноцінними членами суспільства в цілому і зуміли зреалізуватися як особистості.

Відповідні зміни необхідно розглядати в історичному розрізі зі сторони інвалідності, адже людина з особливими освітніми потребами – це та, що потребує постійної або ж тимчасової підтримки, тобто особливих умов для існування.

Щоб запобігти дискримінації Верховна Рада Україна у 2019 році ухвалила законопроект, згідно з яким у 44 законах змінювався термін «інвалід» на «людина з інвалідністю». Тобто, тепер акцент робиться не на її порушенні, а на особі.

Особа з інвалідністю – особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [1].

В Античну добу осіб з інвалідністю зовсім не приймали, вони не мали ніяких прав та свобод, вони не існували для людей, ця проблема залишалася у середині людини, часто навіть рідні та близькі відмовлялися від них, мало того вони вважали, що це було покарання від Бога за вчинки самої людини, або ж родини. Люди вірили, що це мало містичне походження, більшість старалися не зустрічатися з такими людьми, а гірше того – вбивали.

Проте існував в той час інший погляд, дехто щиро вірив, що «дана особливість» – це своєрідний подарунок з небес і ця людина, має особливе призначення на Землі, але такі судження не приймалися більшістю суспільства.

Вперше, про природну причину інвалідності припустив «батько медицини» – Гіппократ (460–357 до н. е.). Він писав: «На мою думку, це не більш «божественна» або не більш священна ніж будь-яка інша хвороба, вона має природну причину, а її уявна божественна природа виникла з причини неосвіченості людей та їх здивованості особливим її характером». Філософ був переконаний, що фізичне тіло людини в руках самої людини, а не Богів.

Ще у період існування Спарти , дітей , які народжувалися слабкими або з порушенням, практично не мали права на життя. Людей з особливостями психофізичного розвитку не сприймали, їх намагалися відокремити від суспільства. Існує дуже цікавий факт: у V ст. до н е, коли набули популярності Олімпійські ігри, царя Архідама було покарано за те, що він був одружений із низькою жінкою. Тобто не важко уявити, як у той час ставилися до людей, які мали певні порушення, або ж особливості розвитку.

Варто зазначити, що негативно ставилися до осіб з інвалідністю і відомі давньогрецькі і давньоримські філософи. Аристотель наголошував на тому, що потрібно видати закон, який би попереджував виховування дітей «калік» , що вони не потрібні суспільству і користь ніколи від них не буде.

Сенека писав: «Ми вбиваємо калік і топимо тих дітей, які народжуються на світ кволими і спотвореними. Ми робимо так не через гнів і прикрість, а керуючись правилами розуму: відокремлювати непридатне від здорового» [38, с. 249]. Його думка є типовим прикладом ставлення тогочасного суспільства до осіб з інвалідністю.

У Римі в ті часи була одна розвага для багатих: тих, хто мав порушення психофізичного розвитку, утримували в якості «блязня» або «дурня», пізніше ця розвага набула поширення і в інших країнах. Їх прирівнювали до жебраків, «сліпий» і «жебрак» - були синонімами.

Лише до тих, хто постраждав під час воєнних дій, ставилися із повагою, їх не вважали інакшими тому, що захищали рідну державу, а те, що отримали каліцтво, то для них це була норма. Мало того їм давали землю, грошові кошти і забезпечували до кінця життя.

Негативне ставлення до «особливих людей» тривало практично до середньовіччя, тобто перші позитивні зрушення сталися у цей період. Лише із приходом християнства погляди на осіб з інвалідністю почали змінюватися, але як і в будь якому процесі знаходилися люди, які категорично не приймали таких осіб, виникали різні стереотипи, забобони.

Першими, хто піклувався про осіб з інвалідністю, стали монастирі, церкви. Саме ці місця були єдиним місцем, де на той час про них піклувалися та допомагали.

У період існування Київської Русі, князь Володимир доручив церкві турбуватися про знедолених, заснувавши для цього Десятину церкву. При монастирі Києво-Печерської лаври була заснована лікарня, де перебували хворі люди. На той час люди з інвалідністю могли покластися на ці церкви та храми, а також на родичів. Але мало хто розумів, що не їх вина, що вони народилися такими і нічого надприродного чи поганого вони не несуть і небезпеки не становлять.

Ідеологи середньовіччя, принципово розходяться в поглядах на віру та устрій держави, однак одноставно вважали осіб з фізичними та розумовими відхиленнями неповноцінними і непотрібними суспільству. У своїх «моделях світу» ніхто не залишив місця людям з проблемами розвитку. Факти «позбавлення від неповноцінних осіб» в середньовічній Європі були численними. Звісно, ідеологія «винищення», позбавлення життя відкрито не пропагувалося, але і відкритих протистоянь цьому не було.

Кардинально картину змінила епоха Відродження тому, що цей період був гуманістичних ідей до усіх людей без винятку. Усі стають рівними, однаковими, не зважаючи від людської природи чи особливостей і це привернуло увагу усіх небайдужих.

Італійський мислитель Джордано Бруно (1548-1600) писав: «... нікому не можуть бути поставленні в провину дурість і умови статі, які не можна ставити в провину тілесні недоліки і повторності, бо якщо за таких умов і є недоліки і помилки, то приписати це потрібно природі, а не окремій особі» [1, с. 250].

Люди почали робити перші спроби лікувати людей з особливими освітніми потребами, вивчати їх фізіологію та спробувати згладити дефект. Також у той час відбувалися перші спроби соціалізації. Наприклад, у 1662 році у м. Палермо була відкрита музична школа для сліпих. У Англії створювалися братства

незрячих, де їх навчали добре орієнтуватися при переміщенні вулицями Лондона.

З XVII століття розповсюджується більш науковий підхід до вияснення причин інвалідності людини, проте як свідчить історія на вулицях міст продовжували ставити клітки, у яких поміщали особливих людей, щоб інші люди дивилися і трималися від них якомога подальше. Тобто в суспільстві все ж простежувалося протиріччя поглядів.

Існували також і різні підходи щодо визначення інвалідності. Перший – це моральний, який говорить, що порушення – це кара від Бога за гріхи і таких людей не варто приймати у суспільство. Другий – філантропічний, який означає, що люди з інвалідністю потребують піклування та допомоги. Третій – медико-педагогічний, який трактується, як особлива людина потребує лікування, створення різних притулків та закладів перебування.

До проблем людей з інвалідністю підвищився інтерес у XIX столітті і знайшов своє місце уже на практиці. Почалася проводитися соціальна робота у багатьох країнах світу. Створюються нові школи, організації, притулки, лікарні для осіб з інвалідністю.

Серед тих, то зробив величезний прорив у вирішенні цієї глобальної проблеми є відома італійка, лікар та педагог Марія Монтессорі. Вона стверджувала, що діти з особливими потребами мають не лише отримувати медичне лікування, а вони мають отримувати освітні послуги. Було створено перший заклад, де готували вчителів, які могли б працювати із такими дітьми. Усі дослідження показали успішну практику. Усі були здивовані такою роботою та неймовірними результатами. Марія Монтессорі дійсно показала практично, що діти з особливими потребами можуть вчитися, вони так само розвиваються, лиш варто підбирати інші методи на форми роботи.

Про глобальні зміни також свідчить те, що у багатьох країнах світу було прийнято низку документів та актів, які уже офіційно визнавали права та свободи усіх людей, без жодного винятку.

XX століття стало визначне для осіб з особливими потребами, люди стали розуміти, що усі мають право на життя, існування. Почалися будуватися ще більше шкіл для дітей, а й як наслідок зрозуміли, що не вистачає спеціалістів. Проте не варто забувати, що досі не усі готові прийняти. Але варто пам'ятати, що усе починається з кожної людини. Ніхто не застрахований від цього, що хтось із близьких або ж у твої родині може з'явитися особа з інвалідністю.

Друга світова війна змінила повністю уяву про поняття «інвалідність» та «особа з інвалідністю», коли частина таких людей збільшилася. Важливою силою у соціалізації та адаптації залишаються батьки, волонтери та ті, хто на пряму зіткнулися із такою проблемою.

Увесь період уявно можна поділити на такі частини: коли людину з особливими потребами намагалися позбутися, знищити; коли їм почали співчувати, намагалися допомогти; коли почали частково включати у певні сфери життя суспільства та коли особа з інвалідністю стає повноправним учасником суспільного життя.

Нами було розроблено та адаптовано ряд матеріалів з даної тематики, які може використовувати вчитель початкових класів та асистент вчителя під час роботи над формуванням недискримінаційного ставлення до осіб з інвалідністю та інших, хто має певні відмінності під час уроків, позакласної та дозвілєвої діяльності (Додаток Д).

Однак проблема соціалізації та включенні осіб з інвалідністю досі має безліч проблем та потребує досконалішого вивчення. Усі люди мають навчитися існувати усі разом у суспільстві, пристосовуватися до існуючих умов. Усе починається з кожного із нас і варто пам'ятати, що інвалідність живе у суспільстві, а не в особистості.

2.3. Соціокультурні засади формування поняття гідності особистості як невід'ємної складової інклюзивного освітнього простору

На сьогоднішній день Україна стоїть на порозі нових можливостей. Ми починаємо інтегрувати себе як європейська держава. І це змушує нас до нового

бачення її розбудови, використання розумового потенціалу, змін у політичному та суспільному житті та потребі по-іншому вирішувати проблеми. На разі усі ці фактори сприяють тому, щоб виховати нове покоління людей, які можуть стати вагомим рушієм у розвитку національності, символом відродження країни, у яких сформовано високі моральні якості та стійкі духовні вподобання.

XXI століття – це вік змін, коли людина стала по-справжньому цінувати себе, вміти використовувати свої можливості, коли духовні та моральні цінності вийшли на перший план. Сьогодення прагне від нас людяності, розуміння, толерантності, поваги, любові та підтримки стосовно інших. Ми не маємо бути байдужими до чужих проблем, а усіма способами підтримувати та допомагати. Перш за все це відноситься до особливої категорії людей – діти з інвалідністю. Сучасні тенденції тяжіють до того, щоб деінституалізувати та соціально адаптувати цю категорію дітей.

Сучасна спільнота змінюється, ми – рушій формування нової культури, освітніх норм, включаючи при цьому дітей з особливими освітніми потребами.

Згідно зі статутом Організації Об'єднаних Націй, Всесвітньої декларації про права людини діти-інваліди мають рівні права і можливості з іншими людьми. Прийняті Генеральною асамблеєю ООН Конвенція про права дитини та Декларація про права інвалідів визначили пріоритети в правах дітей з особливими освітніми потребами на освітні, медичні послуги та професійну підготовку і трудову діяльність [6].

Україна прагне відповідати міжнародним нормам та стандартам, особливо на законодавчих рівнях. На сьогоднішній день одним із об'єктом реформ стало інклюзивне питання та інтеграції дітей з особливими потребами в освітній процес.

Кожна дитина має право бути здоровою та користуватися усіма необхідними ресурсами для реалізації своїх цілей та бажань, бути впевненою, що вона захищена як і соціально, так і психологічно, проте це досить велике поле для дискусій. Ніхто не може дати стовідсоткову гарантію батькам, що їх дитина народиться і проживе цілком здорова. Життя – досить швидкоплинне та

непередбачуване і дуже складно догадатися, де може чекати небезпека та чого варто уникати.

Статистика говорить, що на сьогоднішній день кількість дітей з особливими освітніми потребами збільшується. Серед причин, які варто виділити це:

- погіршення екології;
- неправильний спосіб життя батьків;
- спадковість;
- неправильне застосування медичних засобів;
- та інші життєві фактори.

Ще зовсім недавно дитина із особливими потребами залишалася наодинці із своєю проблемою та батьками. Суспільство не приймало її у своє оточення, вважаючи їх «неправильною» категорією людей, проте вік змінився і людські цінності набули вищого статусу. З'являлися перші центри, де такі діти мали б змогу перебувати та отримувати перший досвід спілкування з іншими людьми. Сьогодні велика кількість організацій, волонтерів борються за права дітей з особливими освітніми потребами. Наше суспільство ще повністю не готове до кардинальних змін тому, що не кожна людина може і хоче допустити у своє оточення особливих людей.

Нам варто розуміти, що від того як ми ставимось до дітей з особливими потребами, залежить їх соціалізація та розвиток. Інклюзивна освіта стосується не лише такої категорії людей, а й усе суспільство в цілому. Інклюзія передбачає захист прав та можливостей тих людей, які перебувають у так званій «зоні ризику». Їх суспільство може дискримінувати, обмежувати та не надавати усі необхідні ресурси для розвитку.

Мало хто розуміє, але ми несемо велику відповідальність за дітей з особливими освітніми потребами. Це не лише повинна бути їх проблема, а й наша. Ніхто не винен, що саме ця людина має такі порушення і ми, як істоти із високими моральними якостями, маємо усіма способами та методами допомагати їм, це наша моральна відповідальність.

Дуже важливо за таких умов, у які потрапили особливі діти, зберегти їх гідність, щоб вони не відчували у чомусь обмеження, а впевнено йшли до своїх цілей. Людина, яка відчуває власну гідність, свою значущість у суспільстві, ладна досягти високих результатів, навіть якщо її можливості того не дозволяли.

В історії існує чимало прикладів, коли людина із обмеженими можливостями досягла значних результатів та отримала світове визнання. Вони йшли до своєї мети, вони вірили у свої сили та у них було розвинене власне почуття гідності, яке не давало опустити руки.

Відомий німецький композитор Людвіг ван Бетховен страждав глухотою, "дзвоном" у вухах, який заважав йому сприймати і оцінювати музику. А на більш пізній стадії хвороби він уникав і звичайних розмов. Причина глухоти Бетховена невідома. Але за своє недовге життя він написав 9 симфоній, 5 фортепіанних концертів і 1 скрипковий, 17 струнних квартетів, 1 оперу і 32 фортепіанні сонати [33].

Вражаючим прикладом незламності душі та мужності є відомий фізик та математик Стівен Гокінг. Він був один із найвпливовіших науковців у наш час. Гокінг страждав досить складною хворобою – розсіяним склерозом, але пори ці перешкоди, він досягнув досить багато у своєму житті.

Не зважаючи на сліпоту, світове визнання отримав Андреа Ботічеллі. У нього один із найсильніших голосів сучасності. Він яскраво виконує різні жанри музики та виконав співає в дуети із легендами світової класики.

Серед українців також є приклади незламності духу та великий прояв гідності. Чарівні картини малює Даша Безкостна. Вона з дитинства хворіє на ДЦП, але не зважаючи на важку хворобу, вона малює ногами. Її витвори можна прирівняти до шедеврів визначних художників.

Гордість українського спорту Олена Акопян на інвалідному візку, але попри це вона багаторазовий призер параолімпійських ігор з плавання, дворазовий призер зимових параолімпійських ігор з лижних гонок та біатлону. Завдяки своїй мужності та незламності її нагородили орденом "За заслуги" I, II і III ступеня та орденом княгині Ольги II та III ступеня [33].

Наш народ може гордитися таким українським плавцем, як Максим Веракса. Він з дитинства має порушення зору, але пори це став чотириразовим параолімпійським чемпіоном та володарем бронзової нагороди Ігор-2008.

Усі ці люди є для нас прикладом мужності та віри у себе. Вони, попри свої проблеми, змогли досягти величезних висот, ними гордиться вся країна, увесь світ. Незважаючи на свої вади, вони змогли зберегти свою гідність і довести самодостатність.

Для дітей з особливими освітніми потребами дуже важливо мати та відчувати свою гідність, бачити свою значущість для когось і в саме цьому полягає наше завдання. Якщо сприяти їх розвитку, то їх можливості будуть збільшуватися та розширюватися.

Наша культура за законодавчий компонент орієнтовані на визначення автономності та гідності кожної людини, зокрема із особливими потребами. Ми прагнемо жити у розвинутому суспільстві, де кожен розвивається і має високі моральні цінності.

На нашу думку, розвиток інклюзивної освіти дуже сильно пов'язаний із моральними цінностями та відчуттями, зокрема такими, як гідність та честь. Мова йдеться не лише про людей з особливими освітніми проблемами, а про усіх інших. Якщо ми будемо поважати гідність інших та не нехтувати нею, то наша нація має майбутнє.

Гідність кожної людини – це велика цінність. Ніхто не має права принижувати її. Для людей з особливими освітніми потребами дуже важливо мати це відчуття. Вони, як і всі інші, мають однакові права. Світ живе ідеями гуманізму, але про який гуманізм ми можемо говорити, якщо будемо дискримінувати інших членів нашого суспільства.

Ми – є нащадки козацького народу. Для нас честь, воля, гідність стоять попри усе. І якщо, ми не будемо жити їхніми принципами, то можемо втратити свою ідентичність. Діти з особливими освітніми потребами потребують нашої допомоги та підтримки. Без нас їх існування не можливо і тому варто задуматися

про свої моральні цінності, допомогти іншим зберегти свою гідність, щоб в майбутньому ця людина досягла значно більше ніж вона має.

Саме тому, нами було розроблено та адаптовано ряд матеріалів з даної тематики, які може використовувати вчитель початкових класів та асистент вчителя під час роботи над формуванням соціальної компетентності через виховання толерантного та дбайливого ставлення до гідності людини (Додаток Е). Адже гідність людини – невід’ємна складова інклюзивного процесу. Якщо попри усі проблеми та перешкоди, ми усі будемо дотримуватися своїх моральних принципів, то світ стане кращим. Гідність дає віру в себе, в свої сили. Саме вона дозволяє бути кращим та удосконалювати свою індивідуальність. Тому ми усіма методами маємо посприяти тому, щоб діти з особливими освітніми потребами були забезпеченні усім необхідним для подальшого гідного життя у соціумі, щоб у кожної людини не були порушенні права та свободи.

2.4. Забезпечення доступності та створення універсального дизайну в інклюзивному середовищі

Впровадження інклюзивної освіти в Україні, на сьогоднішньому етапі розвитку, набуває нових завдань та нового значення в суспільстві. Створюються організації та об’єднання, діють різноманітні центри, активно працює волонтерство, проводяться широко профільні конференції для суспільства, де проводять різні майстер класи люди з вітчизняних та зарубіжних країн, які мають великий досвід з питань інклюзії та активно інформують суспільство. Проте, як і кожний новий напрямок розвитку, впровадження інклюзивної освіти в Україні має свої недоліки та прагне вдосконалення.

Завдяки усвідомленню необхідності залучення дітей з функціональними обмеженнями до освітньо-виховних і соціально-педагогічних процесів, на сьогодні в нормативно-правовому полі України суттєво змінилися акценти з компенсаційного характеру надання послуг дітям з функціональними обмеженнями до включення їх у освітній простір загальноосвітньої школи та, власне, у життя суспільства [21].

Законодавство нашої країни теж бажає кращого, але порівнюючи із минулими роками, ми маємо досить значні зміни. Вступають в дію різні законопроекти, переглядаються уже існуючі, створюються різноманітні програми, які мають на меті вдосконалити та покращити життя, навчання та виховання людей з особливими освітніми потребами. Сьогодення створює ряд викликів для суспільства, в тому числі це стосується перебудови навколишнього середовища, щоб зробити його доступним для усіх. Однак, розглядаючи дану проблему, варто розуміти поняття доступність, що включає в себе, які його складові та як зробити доступне середовище для усіх людей без виключення.

Статистичні дані за 2019 рік вказують на те, в Україні проживає понад 3 мільйонів людей з особливими освітніми потребами, 2 мільйони дітей дошкільного шкільного віку, до 7 мільйонів громадян старших 60 років, понад 550 тисяч батьків з новонародженими дітьми, 400 тисяч вагітних жінок і близько 400 тисяч людей, які на певний період часу мають проблеми із здоров'ям [36]. Однак, це не остаточні дані і статистика росте, що підкреслює необхідність створення сприятливих умов для проживання у суспільстві. Якщо для більшості із нас користування будь чим не викликає незручності, то для них постає багато проблем та перепон у житті. Ось тут саме постає питання доступності. Варто розпочати із трактування поняття «доступність» та що воно у себе включає.

Доступність – це надання можливості людям з інвалідністю вести належний спосіб життя [32, с. 1]. Проте варто зазначити, що поняття «доступності» торкається не лише людей з інвалідністю, а й усіх, хто має особливі потреби на даний час. Цей термін ототожнюється із таким поняттям, як «універсальний дизайн», тобто створення такого середовища, яке буде підходити для усіх категорій людей.

Проблема доступності навколишнього середовища є досить важливою для того, щоб люди із особливими потребами мали змогу повною мірою користуватися своїми правами та бути активним учасником суспільства. У зарубіжних країнах будь яке обмеження в доступності до інфраструктури вважається однією із форм дискримінації.

Сучасні тенденції розвитку інфраструктури у світі тяжіють до того, щоб будівлі були доступні тому, що функціонально вони є більш гнучкими та життєздатні і це сприяє економічному процвітання тому, що особи з особливими потребами є важливими споживачами, які мають такі ж бажання, як і інші.

Можна вважати середовище універсальним лише тоді, коли цим об'єктом користуються усі без виключення. На сьогоднішній день існують критерії, які визначають повноту доступності, до них належать:

- Пересування без перешкод на території;
- Місця, де людина із особливими потребами може припаркувати свій автомобіль якомога ближче до входу у потрібне місце;
- Двері, які автоматично відкриваються та закриваються без різних сходів та виступів;
- Наявність сходів із пандусами;
- Відсутність високих порогів, досить широкі двері та коридори;
- Можливість доступу у різні поверхи будівлі;
- Пристосовані санітарно-гігієнічні приміщення для різних категорій громадян;
- Пристосовані банкомати, телефонні будки, кіоски для людини із візочком;
- Відповідні знаки та позначення, озвучування інформації тощо.

Сьогодні в нашій державі впроваджується проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» (щодо посилення захисту інтересів осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення при здійсненні містобудівної діяльності)». Із законопроекту: «Захист інтересів маломобільних груп населення є важливою функцією держави та відповідає в тому числі міжнародним зобов'язанням України відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів, яка визначає необхідність забезпечення особам інвалідністю доступності фізичного, соціального, економічного та культурного оточення, охорони здоров'я та освіти,

а також інформації, що може сприяти створенню для них можливості повною мірою користуватися всіма правами людини та основоположними свободами...» [39].

Згідно Законом України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» встановлена окрема відповідальність за те, що під час будування нової споруди, не були враховані особливості різних категорій людей. [11]. Тому створюючи нові об'єкти, потрібно заздалегідь продумувати, щоб воно було доступним кожному. Проте, статистика говорить про те, що більшість споруд не відповідають вимогам універсального дизайну і потребують реконструкції.

Варто розуміти, що доступне середовище, це не лише наявна велика кількість пандусів, а й толерантне ставлення до людей з особливими потребами. Досить значний відсоток суспільства не бажає змінювати свої власні погляди та проблему введення інклюзії. Проте поняття інклюзії стосується не лише людей із інвалідністю, а й людей пенсійного віку, дітей дошкільного віку, вагітних жінок та жінок із калясками і тих, хто має тимчасові проблеми із здоров'ям, тобто усіх, хто в даний момент потребує належних умов та пристосувань. Зокрема питання толерантного ставлення до них стосується саме молоде покоління. Молодь не завжди знає, як правильно ставитися та вести себе у спілкуванні із маломобільними людьми. Варто пам'ятати, що вони не потребують жалості та співчуття, а належного ставлення. У цьому й полягає інклюзія – «такий, як усі».

Проблема доступності на сьогоднішній день постає особливо гостро тому, що відсоток людей із особливими потребами збільшується і тому кількість завдань для усього суспільства теж зростають. Перешкоди, з якими кожного дня стикаються маломобільні люди, кожного дня збільшуються і тому це не лише їх проблема, а й усіх. Створення універсального дизайну – є вирішенням багатьох проблем сьогодення. Тому, що сучасний світ живе за принципами гуманізму, тобто людяності. У центрі усього постає людина, її бажання та проблеми. Ідеї гуманізму нас закликають приймати усіх людей такими, якими вони є.

«Універсальний дизайн» – дизайн предметів, оточення, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально придатними до користування всіма людьми без необхідності в адаптації або спеціального дизайну. «Універсальний дизайн» не виключає допоміжні пристрої для конкретних груп людей з інвалідністю там, де це необхідно [18].

Універсальний дизайн дозволяє брати активну участь у житті усього суспільства всіх категорій людей, задовольняє їх потреби та не заперечує прав громадян. Одне із важливих та найпростіших рішень покращення «доступності» - змінити ставлення до маломобільних людей. Завдання досить складне тому, що воно повною мірою залежить від самої людини. Це означає навчитися спілкуватися з усіма відповідачами та за потреби надавати їм практичну допомогу. Складність полягає у тому, що багато людей не готові до цих змін. Усі нові напрямки, проекти, ідеї лише тоді успішно реалізуються, коли усе населення буде змінюватися та активно включатися у громадську діяльність і варто пам'ятати, що завжди варто розпочинати із себе самого.

Універсальний дизайн дозволяє створити суспільство для усіх, де б кожному було комфортно проживати, та задовольняє потреби. Універсальний дизайн забезпечує право кожного громадянина суспільства стати його невід'ємною складовою у всіх галузях.

Американський архітектор Рон Мейс сказав: «Універсальний дизайн не є новою наукою, стилем, або чимось унікальним. Він потребує лише створення відповідного ринку та розумного підходу, щоб зробити все, що ви розробляємо та виробляємо так, щоб воно використовувалося кожним» [43].

Щоб справді говорити про універсальний дизайн, варто дотримуватися усіх принципів, які були розроблені у 1997 році дизайнерами, інженерами та різними дослідниками оточуючого середовища. Вони складаються із семи принципів, до яких належать:

- Рівне використання, яке передбачає задоволення потреб кожного громадянина. Згідно з цим принципом дизайн має бути корисним та легким у використанні.

- Гнучкість у користуванні. Відповідно до цього принципу дизайн має передбачати індивідуальні налаштування та урахування потреб користувачів.
- Просте та зручне використання. У дизайні має бути простота та не залежати від досвіду, освіти або ж віку користувача.
- Сприймати інформацію в незалежності особливостей сенсорного сприйняття користувача. Цей принцип є дуже важливий тому, що дизайн має доносити інформацію не залежно від зовнішніх умов користування.
- Не припустимість помилок. Дизайн має нести мінімальні ризики та шкідливі наслідки його використання.
- Мінімальне фізичне навантаження. Даний принцип передбачає користування тим чим іншим об'єктом не прикладаючи багато зусиль.
- Наявний необхідний розмір та простір для користування усіх категорій людей, без винятку.

Проте, щоб створити універсальний дизайн, потрібно, щоб людина володіла креативним та творчим мисленням. Дуже важко зробити всі компоненти суспільного життя справді доступним для усіх. На сьогоднішній день це досить актуальна проблема і потребує значних зусиль. Також ця процедура є довготривалою і має пройти не одне десятиліття, щоб наше середовище стало дійсно універсальним та дієвим, щоб ніхто не відчував себе зайвим або ж неповноцінним.

Для перевірки ефективності даної організаційно-педагогічної умови для формування соціальної компетентності молодшого школяра в інклюзивному освітньому середовищі нами було розроблено та адаптовано ряд матеріалів, що можуть бути використані вчителем початкових класів та асистентом вчителя під час уроків, позакласної та дозвілєвої діяльності (Додаток Ж).

Універсальний дизайн та доступність навколишнього середовища – це необхідні складові для розвитку соціальної компетентності з межах інклюзії. Адже щоб особлива людина мала змогу відчувати себе самодостатньо, впевнено та гідно, варто створити усі необхідні для цього умови, щоб використовувати усе, що пропонує сучасне суспільство.

ВИСНОВКИ

Проблема формування соціальної компетентності у молодшого школяра в умовах інклюзивного освітнього простору на сучасному етапі розвитку освіти, на нашу думку, є однією з найактуальніших. Вона передбачає використання сучасних методів та форм роботи, а також креативного підходу вчителя у роботі з дітьми, адже сучасний світ потребує неординарних, соціально компетентних особистостей, які вміють орієнтуватися та сприймати інформацію, готові до різноманітних змін та безперервного особистісного розвитку. У ході даного дослідження та у відповідності до завдань дипломного дослідження ми дійшли наступних висновків.

Розвиток сучасного суспільства детермінує повагу до людського розмаїття, встановлення принципів солідарності та безпеки, що забезпечує захист та повне інтегрування у соціум усіх верств населення, зокрема осіб з особливими потребами. На сьогоднішній день головна мета соціального розвитку – створення «суспільства для всіх». В основу такого інтегрування покладено концепцію цілісного підходу, яка відкриває шлях до реалізації прав та можливостей для кожної людини, насамперед передбачає рівний доступ до здобуття якісної освіти та відкриває ширший аспект для розвитку кожного громадянина країни.

Узагальнюючи різні підходи щодо даної проблеми, поняття «соціальна компетентність» ми розглядаємо як здатність особистості, що складається з мотивів, цінностей, досвіду, здібностей, знань, умінь, навичок тощо. Усі компоненти забезпечують здатність особистості взаємодіяти із навколишнім світом та бути його активним учасником. Зміст соціальної компетенції молодшого школяра полягає в тому, що особистість дитини здатна на основі свого досвіду та вікових, індивідуальних особливостей взаємодіяти зі світом, адаптовуватися в сучасних умовах. У структуру даної компетенції включено наступні структурні елементи: когнітивно-мотиваційний, рефлексивний, операційно-технологічний.

На сьогоднішній день у педагогіці існує багато методів та форм взаємодії із дітьми. Проте не кожний із них є ефективними у формуванні соціальної

компетенції молодшого школяра в умовах інклюзивного освітнього простору. Нами було запропоновано наступні шляхи розвитку даного виду компетентності: гра, практичні роботи, проектна діяльність, народна творчість, а також заняття з використанням елементів арт-терапевтичних технологій, тренінгових занять, що спрямованні на розвиток та формування психолого-емоційної сфери особистості.

Успішність вирішення даної проблеми залежить від планування роботи, підбору методів, педагогічних умов, шляхів реалізації та очікуваних результатів, що може бути вирішено за допомогою запропонованої нами моделі процесу формування соціальної компетентності молодшого школяра в умовах інклюзивного освітнього простору. В якій нами виділяються наступні організаційно-педагогічні умови, що можуть лягти в основу подальших наукових досліджень. Це: *вивчення специфіки розвитку суспільних поглядів щодо осіб з інвалідністю*. Адже, еволюція ставлення людей до осіб з особливими освітніми потребами проходила у кілька етапів. Зокрема, варто зазначити, що ХХ століття стало переламною епохою. Адже до того часу, таких людей не приймали в суспільство та ставилися доволі негативно, вважаючи їх «зайвими». Однак зазначене століття дозволило не лише прийняти їх, а й зробити повноцінними громадянами.

Соціокультурні засади формування поняття гідності особистості як невід'ємної складової інклюзивного освітнього простору. Оскільки, на нашу думку, процеси формування відчуття власної особливими освітніми потребами, це базова складова розбудови та впровадження інклюзивної освіти. Адже без поваги честі та гідності особистості, без взаємоповаги не може існувати гармонійне та толерантне суспільство до розбудови якого ми прагнемо та у якому може функціонувати інклюзивний освітній простір, що доступний для всіх.

Та забезпечення доступності та створення універсального дизайну в інклюзивному середовищі. Адже перешкоди, перед якими кожного дня постають маломобільні люди, збільшуються і це не лише їх проблема, а й усього людства. Створення доступного середовища – є вирішенням багатьох проблем

сьогодення. Тому, що сучасний світ живе за принципами гуманізму, тобто людяності. У центрі усього постає людина, її бажання та проблеми. Ідеї гуманізму нас закликають приймати усіх людей такими, якими вони є. Слід розуміти, що люди з особливими потребами не потребують жалості, а перш за все розуміння, щоб їх сприймало суспільство, як невід’ємна частина. У цьому й полягає інклюзія – «такий, як усі».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко А. Р. Проблеми соціального захисту осіб з інвалідністю за законодавством України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10096/13_%D0%90%D0%BB%D1%94%D0%BA%D1%81%D1%94%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE_454-456.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Бабенко, О. М. Інклюзивна освіта та її переваги [Текст] / О. М. Бабенко, О. А. Глова // Природничі науки = Prirodničї nauki : збірник наукових праць / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка ; [редкол.: В. І. Шейко, Г. Я. Касьяненко, Ю. І. Литвиненко та ін.]. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. – Вип. 16. – С. 103-106. – doi: 10.5281/zenodo.3551767.
3. Бахтеева С.С. Формирование социальной компетентности в процессе обучения иностранному языку в ВУЗе экономического профиля. – Дис.канд. пед. наук – Казань, 2001. – 174с.
4. Бойчук Ю. Д. Компетентнісний підхід як основа модернізації сучасної освіти / Бойчук Ю. Д. // Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти : наук. метод. журн. – Чернівці : Черемош, 2013. – Вип. 13. – С. 130-135.
5. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. – К., 1998.
6. Генеральна Асамблея. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] / Генеральна Асамблея. – 1012. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

7. Гиндина Е.Д. Генетические основы эмоциональных и поведенческих особенностей у детей подросткового возраста. – Автореферат дис. канд. психолог. наук. Москва. 2005. 24с.
8. Голюк О.А., Пахальчук Н.О., Гайдукевич Анна, Карук И.В., Колесник К.А. Воспитание у детей чувства собственного достоинства как проекции морально-гуманистических цінностей // Science Review. – Warsaw: RS Global S. z O.O., 2018. – Vol. 5. – P. 13-17.
9. Демченко Е.П. Направления совершенствования подготовки будущих педагогов к развитию детской одаренности / Е.П.Демченко // International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»: Conference Proceedings, February 23rd .Kaunas : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. pp 20-23.
10. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
11. Закон України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/94-%D0%B2%D1%80>
12. Закон України «Про освіту». – К., 1996. – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231>.
13. Зимняя И. А. Компетенция и компетентность в контексте компетентностного подхода в образовании [Електронне джерело] / И. А. Зимняя. – Режим доступу: http://www.rusreadorg.ru/ckeditor_assets/attachments/63/i_a_zymnaya_competency_and_competence.pdf
14. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Эксперимент и инновации в школе. – 2009. – №2. – С. 7-14.

15. Кобель І. Г. Навчання глухих та інклюзія: мовний виклик. Україна і між'народний досвід / І. Г. Кобель, М. Т. Кобель // Лабораторія жестової мови. – 2009. – № . 5. – С. 28-46.
16. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія] / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко – К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. – 152 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
17. Колупаєва А.А. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: [навч.- метод. посіб.] / Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М. – К. : ФО-П Парашин І.С., 2010. – 128 с
18. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю / Ратифіковано Законом № 1767-VI від 685 16.12.2009 р. / Верховна Рада України. available online: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 – Title from the screen. – last visit: 29.09.2018.
19. Кравченко В.О. Проблема реалізації державної законодавчо-правової бази для організації навчання дітей з особливими потребами. / Кравченко В.О. – Маріуполь, 2018. – 34 с.
20. Кубата Н.П., Айзенбарт М.М. Гра як засіб формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку // Young. – 2018. – Т. 57. - №5.
21. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н. І. Лазаренко, А. В. Хіля, А. М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13 . – С. 124-156.
22. Лафрансуа Г. Психологія для вчителя \ Г. Лафрансуа. – Санкт-Петербург; Москва: Прайм, 2013.
23. Левін О.Л. Соціологічна теорія суспільства/О.Л. Левін// Зб. наук. Праць. Соціологія. – 2019. – С. 23-38
24. Лепіхова Л.А Соціально-психологічна компетентність у психологічній взаємодії // Вища освіта України. – 2004. – № 3.

- 25.Лепіхова Л.А. Соціально-психологічна компетентність як передумова успішної самореалізації особистості // Наукові студії з соціальної та політичної психології. – Вип. 6. – К. – 2002. – С.57-71
- 26.Лопатіна Л.В. Формування соціальної компетенції у дітей молодшого шкільного віку [Електроний ресурс]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-socialnoi-kompetentnosti-u-ditej-molodsogo-skilnogo-viku-74073.html>
27. Макаров С.В. Психолого-дидактические условия и факторы формирования акмеологической компетентности кадров управления. – Автореферат дис. канд. психол. наук. – Москва, 2004. – 21 с.
- 28.Марущак О.М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності / О. М. Марущак // Креативна педагогіка: [наук.-метод. Журнал] / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». – Житомир, 2016. – Вип. 11. – С. 97-108.
- 29.Матієнко О. С. Загальнопедагогічні принципи виховання та шляхи їх реалізації при формуванні толерантності у підлітків. / О.С. Матвієнко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. / Редкол.: ІА Зязюн та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма “Планер”, 2015. – Вип. 41. – С. 100-104.
30. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Навчальний посібник / Н. Є. Мойсеюк. – 5-е видання, доповнене і перероблене – Київ: [б. в.], 2007. – 656 с.
31. Москаленко В.В. Проблема виховання в контексті соціалізації особистості // Соціальна психологія. – 2005. – № 3. – С. 20-32.
32. НАІУ. «Чому доступність є важливою?». НАІУ. – К. – 2011. – 18 с.
- 33.Необмежені можливості: Люди, які підкорили світ в інвалідному візку [Електроний ресурс]. Режим доступу: https://espresso.tv/article/2015/12/03/bez_baryeriv
- 34.Ніколаєску О.І. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних

- освітніх стандартів: науково – методичний посібник/ І.О. Ніколаєску. – Черкаси: ОПОПП, 2014. – 76с.
35. Никитина С.В. Становление социальной компетентности старшеклассников современной общеобразовательной школы. – Дис. канд. пед. наук. – Омск, 2004. – 214 с.
 36. Офіційний портал Верховної Ради України. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <http://mportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/1589.html>
 37. Петрович З. З. Поняття та сутність соціуму як категорії філософії права / З. З. Петрович // 36. наук. праць. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2011. – №4. – С. 28-35.
 38. Петронюк А. Еволюція суспільних поглядів на інвалідність в контексті Європейського розвитку/ А. Петронюк, М. Стареправо //Спорт та сучасне суспільство: Матеріали XI Міжнародної наукової інтернет- конференції. – Київ: Олімпійська література, 2018. – С. 249-253.
 39. Пояснювальна записка до проекту Закону України від 28.04.2017 № 6420. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH4YC00A.html
 40. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – Київ: Наукова думка, 2000. – 680 с.
 41. Сухомлинський О.В. У пошуках справжнього // В.О. Сухомлинський. Серце віддаю дітям. Х: Атма, 2012. – С. 5-22. ISBN 978-966-8917-49-3.
 42. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Врахування відмінностей розвитку та навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку в процесі навчання. / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / Кол. : авторів : Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., – Київ, 2007. – 128с.
 43. Універсальний дизайн в освіті. Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <http://rcpio.ippro.kubg.edu.ua/?p=2414>
 44. Хіля, А.В. Виховання у дітей з функціональними обмеженнями ціннісного ставлення до життя засобами арт терапії [Текст] : дис. канд. пед. наук :

- 13.00.07 / Хіля Анна Вікторівна ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2017. – 339 с
45. Холковська І.Л. Соціальна компетентність як умова успішної самореалізації особистості / І.Л. Холковська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. Наук. Праць. – Вип.47. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – С. 63-67.
- 46.Шабатура Л.Н. Становление социальной компетентности личности в процессе гуманизации профессионального образования. – Дис. канд. философ. наук. – Омск, 1996. – 167с.
- 47.Шарипов Ф. В. Профессиональная компетентность преподавателя вуза / Ф. В. Шарипов // Высшее образование сегодня. – 2010. – № 1. – С. 72-77.
- 48.Юрченко, О. Структура соціальної компетентності молодшого школяра [Текст] / О. Юрченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. ун-т ім. А. С. Макаренка ; [редкол.: А. А. Сбруєва, О. Є. Антонова, Дж. Бішоп та ін.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. – № 7 (61). – С. 234-244.
- 49.Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50. – URL: <http://www.sportedu.org.ua/index.php/PES/article/view/535>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Світлини та сертифікат тренінгового курсу «Молодіжна політика
мультікультурності та етнічного розмаїття» (м. Львів)

 EUROPEAN CENTRE
FOR
MINORITY ISSUES

Certificate of Completion

This is to certify that

Olha Korol

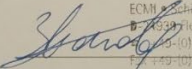
participated in the ECMI Training Course "Training for
Empowerment" organized by the European Centre for Minority
Issues (ECMI) in cooperation with the Center for Evaluation of
Scientific, Educational and Social Programs between 29 October –
31 October 2018 in Lviv, Ukraine.

 EUROPEAN CENTRE
FOR
MINORITY ISSUES

 C*E*S*E*S*P
Center for Evaluation of Scientific, Educational and Social Programs

 EUROPEAN CENTRE
FOR
MINORITY ISSUES

ECMI, Schillerbrücke 12
D-48939 Bielefeld, Germany
T +49 (0) 521 41 49-0
F +49 (0) 521 41 49-10

Dr. Zora Popova
Head of Cluster "Culture and Diversity"

31 October 2018

Date

The ECMI Training Course "Training for Empowerment" is organized with the financial support of the German Ministry of Foreign Affairs and assistance of the Ministry of Youth and Sports of Ukraine and the Ministry of Culture of Ukraine

Federal Foreign Office

МІНІСТЕРСТВО
КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Міністерство
молоді та спорту
України

Світлини та сертифікат тренінгового курсу «Молодіжна політика мультикультурності та етнічного розмаїття» (м. Київ)

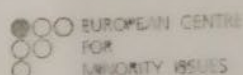
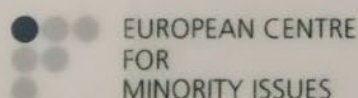

Certificate of Completion

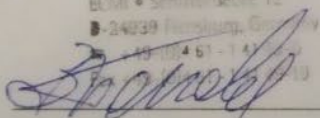
This is to certify that

Olha Korol

participated in the final event of the project
"Training for Empowerment"
 organized by the European Centre for Minority Issues (ECMI) in
 cooperation with the Center for Evaluation of Scientific,
 Educational and Social Programs
 between 11 December - 12 December 2018 in Kyiv, Ukraine.

ECMI • Schiffbauerdamm 12
 D-10117 Berlin, Germany
 Tel: +49 30 461-1430
 Fax: +49 30 461-1431

Dr. Zora Popova,
 ECMI

12 December 2018

Date

The project "Training for Empowerment" is organized with the financial support of the German Federal Foreign Office and in cooperation with the Ministry of Youth and Sports of Ukraine and the Ministry of Culture of Ukraine.

Federal Foreign Office

Міністерство
молоді та спорту
України

Світлини з всеукраїнського проекту

«Застосування дитячої інклюзивної літератури для виховання толерантності та протидії булінгу»

Світлини та сертифікат конкурсу студентських наукових робіт на тему
«Гідність – невід’ємна складова інклюзивного процесу» за напрямом
«Актуальні проблеми інклюзивної освіти» (м. Київ)

Світлини з Інтеграційного Форуму волонтерів «Побачити цінність кожного»

Вінницький обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Обрій»

Центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів
«Вінницький обласний Промінь»

АКЦІЯ 02 КВІТНЯ (2019)

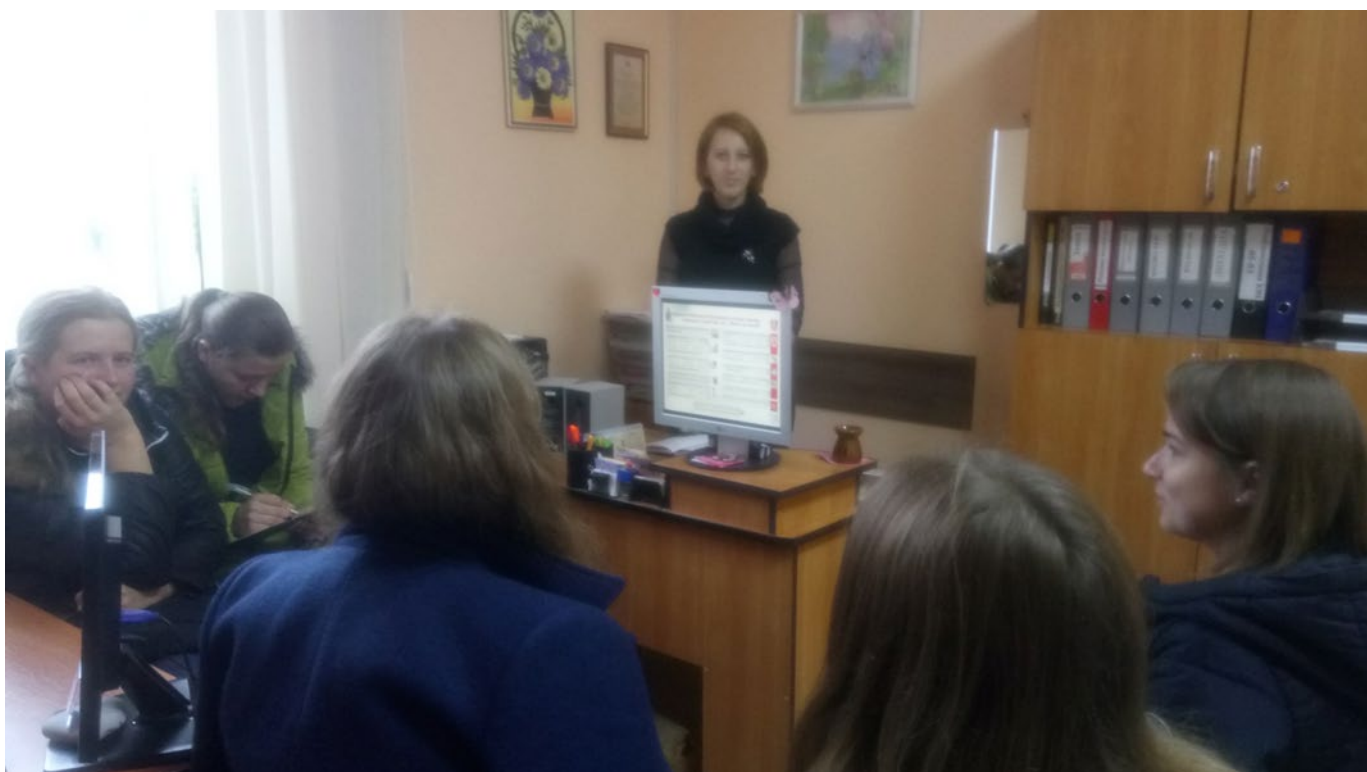
Всесвітній день розповсюдження інформації про проблеми аутизму

Вінницький міський центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді
з функціональними обмеженнями «Гармонія»

Вінницький міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді

Арт-терапевтичні заняття допомагають не лише дітям з особливими освітніми потребами

Світлини з практики з інклюзивною формою навчання

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

**Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія
особистісного зростання дитини з особливими
освітніми потребами**

Збірник матеріалів
II Всеукраїнської науково-практичної
конференції
з міжнародною участю

Випуск I

Вінниця 2018

**Інклюзивна освіта
як індивідуальна траєкторія
особистісного зростання
дитини з особливими
освітніми потребами**

2018

УДК 373.376-056.2/3(06)

1-65

Рекомендовано до друку радою факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 4 від 14.11.2018 року)

Редакційна колегія:

Голов О.А., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (*солово*)
Демченко О.П., кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана з наукової роботи факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Комарівська Н.О., кандидат філософських наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Любчак Л.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Присяжнюк Л.А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Рецензенти:

Хом'юк І.В., доктор педагогічних наук, професор кафедри вищої математики Вінницького національного технічного університету
Кіт Г.Г., кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

1-65 Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 08-09 листопада 2018 р.) / редкол.: О. П. Демченко, Н. О. Комарівська, Л. В. Любчак, Л. А. Присяжнюк ; за заг. ред. О. А. Голова. Вінниця : Меркатор-Поділля, 2018. Вип. 1. 180 с.

1-65 Inclusive education as an individual trajectory of the personal growth of a child with special educational needs : a collection of materials of the II All-Ukrainian scientific-practical conference with international participation / editorial board O. P. Demchenko, N. O. Komarivska, L. V. Lyubchak, L. A. Prisyazhnyuk ; per community Ed. O. A. Holuyak. Vinnitsa : Merkury-Podillya, 2018. Issue 1. 180 p.

Матеріали подано в авторській редакції

До збірки включені тези з актуальних проблем інклюзивної освіти в контексті завдань реалізації наступності дошкільної та початкової освіти, що підготовлені викладачами і студентами України та Білорусії в межах наукового співробітництва.

Матеріали збірки адресовані викладачам і студентам ЗВО II-IV рівня акредитації, педагогічним працівникам їхніх І ступеня та засади дошкільної освіти, а також усім, хто цікавиться проблемами навчання й виховання дітей.

The collection includes the thesis on topical issues of inclusive education in the context of the tasks of implementing the continuity of pre-school and primary education, prepared by faculty and students of Ukraine and Belarus within the framework of scientific cooperation.

The materials of the collection are addressed to teachers and students of institutions of higher education of the II-IV level of accreditation, teachers of primary schools and institutions of pre-school education, as well as to everyone who is interested in the problems of education and upbringing

УДК 373.376-056.2/3(06)

© Авторський колектив Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ISBN 978-966-924-251-4

Мороз Анастасія. Особливості підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти	130
Романюк Наталія. Організація взаємодії з батьками у пошуках компромісу залучення дітей з особливими потребами в освітній простір	134
Павловська Любов. Народні ігри в роботі з дітьми з порушеннями зору	138
Рущак Ірина. Роль вчителя початкових класів у формуванні інтересу до навчання дітей в умовах інклюзивної освіти	143
Титаренко Наталія, Ткаченко Валентина. Готовність учителя до інклюзії в новій українській школі	146
Федоренко Алла. Особливості роботи асистента вчителя з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату в початковій школі	150
Хіля Анна. Нестандартні форми роботи як засіб підвищення якості освітніх послуг та ефективності інклюзивної школи	154
Холковська Ірина, Галузак Василь. Особистісно-професійна готовність педагога до роботи з обдарованими дітьми	158
Цілюк Володимир, Король Ольга. Тенденції розвитку інклюзивної освіти в громадянському суспільстві	162
Швець Ірина. Вокальне мистецтво як специфічний засіб творчої самореалізації дітей з особливими потребами	165
Шеремета Мирослава. Гендерно-чутливі індикатори в освітній комплексній програмі «дитина в дошкільні роки»	169
Шкрабалиук Станіслав, Любарська Надія. Використання ігрових технологій як засобу розвитку діалогічного спілкування дітей з аутизмом	172
Штепль Альона. Роль асистента вчителя в інклюзивному освітньому закладі	176

системним утворенням, складний комплексом властивостей, в основі якого лежить особиста обдарованість педагога, спеціальні вміння і навички, внутрішня мотивація, певні особистісні якості, які дають змогу успішно взаємодіяти з обдарованими дітьми, сприяючи розвитку їх творчого потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Власків М.Я. Педагогічні особливості формування інтелектуальної діяльності учнів. - М.: Прометей, 1993. - 117 с.
2. Гауляк В.М. Критерії особистісної зрілості вчителя / В.М. Гауляк // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології: Тезисні доповіді та науково-методичний часопис / М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти АПН України. - К., 2010. - Т. 1, Вип. 3 (додаток 1). - С. 258-265.
3. Гауляк В.М. Реформація у структурі особистісно-професійної зрілості вчителя / В.М. Гауляк // Теорія і практика управління соціальними системами. Щоквартальний науково-практичний журнал. - Харків: НТУ «ХПІ», - 2008. - №4. - С. 17-25.
4. Дулігер Н.В. Професійно-педагогічне життя педагога в роботі з обдарованими дітьми / Н.В. Дулігер, М.М. Кашапов // Вестник Ярославского государственного университета. П.Г. Демидова. Серия: Гуманитарные науки. - 2012. - № 4 (22). - С. 81-85.
5. Клименко Ю.М. Подготовка будущего учителя педагогической школы до работы с обдарованными учащимися / Ю.М. Клименко // Актуальні проблеми розвитку обдарованості учнівської та студентської молоді: зб. наук. праць, студ. та аспірант. / за заг. ред. О.С. Антонович. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2006. - С. 120-162.
6. Мушка О.О. Мотивація творчої активності технічно обдарованих підлітків: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогіка та психологія» / О.О. Мушка. - К., 2001. - 17 с.
7. Обдарені діти: пер. з англ.; общ. ред. Г.В. Бурменской и В.М. Сауцкого. - М.: Прогресс, 1991. - 376 с.
8. Холковська Л.Д. Методика виконання роботи з обдарованими дітьми / Л.Д. Холковська. - Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2013. - 172 с.
9. Жовниш А.В. Модель готовності учителя к работе с одаренными учащимися / А.В. Жовниш // Одаренный ребенок. - 2011. - № 4. - С. 20-28.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Цілюк Володимир, лаборант кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу, факультету іноземних мов

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Україна)

Король Ольга, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Хіля Анна, кандидат педагогічних наук

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN CIVIL SOCIETY

Tsilyuk Volodymyr, laboratory assistant of the Department of Communication

Linguistics and Translation, Faculty of Foreign Languages

Chernivtsi National University of Yuriy Fedkovych (Ukraine)

Korol Olga, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті представлено наше розуміння та ставлення до розвитку громадянського суспільства через розбудову системи інклюзивної освіти, зміни ставлення суспільства до людей, що відрізняються від інших та

окреслено основну проблематику у розбудові толерантного соціуму та розширення можливостей для самореалізації та соціалізації дітей з інвалідністю.

Ключові слова: інклюзивна освіта, громадянське суспільство, діти з інвалідністю

Abstract. The article presents our understanding and attitude towards the development of civil society through the development of an inclusive education system; changes in the attitude of society to people who are different from others and basic problems in building a tolerant society; we presented the main trends to expand opportunities for self-realization and socialization of children with disabilities.

Keywords: inclusive education, civil society, children with disabilities.

Розвиток сучасного суспільства детермінує повагу до людського розмаїття, встановлення принципів солідарності та безпеки, що забезпечує захист та повне інтегрування у соціум усіх верств населення, зокрема осіб з особливими потребами. На сьогоднішній день головна мета соціального розвитку – створення «суспільства для всіх». В основу такого інтегрування покладено концепцію цілісного підходу, яка відкриває шлях до реалізації прав та можливостей для кожної людини, насамперед передбачає рівний доступ до здобуття якісної освіти та відкриває ширший аспект для розвитку кожного громадянина країни.

Питання розвитку інклюзивної освіти є одним із пріоритетних в сучасному світі, так, як відсоток людей із особливими потребами збільшується. Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, що забезпечує реалізацію права на освіту осіб з особливими освітніми потребами, а також їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство [1]. Таке навчання передбачає створення «реального» освітнього середовища, яке буде відповідати потребам та можливостям кожної дитини, незалежно від її психофізичного розвитку. Це саме та гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями розвитку, що має відповідно до Закону України «Про освіту» забезпечити створення всіх необхідних умов в середовищі загальноосвітньої школи за місцем проживання дитини

Однак, реалії життя дітей з інвалідністю засвідчують, що переважна більшість продовжує традиційно перебувати в досить замкнутому просторі сім'ї, медичних установ або інтернатних закладів, у кращому випадку – денного перебування в центрах соціально-психологічної реабілітації [6]. На нашу думку, це зумовлено тим, що сучасне суспільство не готове до кардинальних змін, оскільки значна частина населення досі не готова усвідомити факт наявності людей з інвалідністю та прийняти у свій світ людей з особливими потребами,

допомагати їм у розвитку та соціалізації”

Діти з особливими потребами вимагають нашої допомоги та підтримки, тому ми маємо активно включатися у їх соціалізацію. Не звважаючи на те, що у цьому напрямку активно працюють волонтери, створюються інклюзивні класи, функціонують спеціальні центри для перебування та навчання дітей з інвалідністю, проблеми впровадження інклюзивної освіти залишаються не вирішеними.

Перш за все, стоїть гостре питання фінансування, адже держава не може забезпечити усім необхідним дітей із особливими потребами. На нашу думку, це пов'язано із тим, що країна не має чіткого плану впровадження та розвитку інклюзивної освіти, а також постійними змінами концептуальних засад розбудови Нової Української Школи та інклюзії зокрема.

По-друге, багато батьків не хочуть визнавати, що їх дитина «особлива». Вони не бажають підтверджувати те, що вона потребує спеціальних умов для розвитку. Це пов'язано із тим, що більшість сімей не бажають впускати у своє середовище інших людей, які можуть нашкодити дитині.

По третє, багато шкіл не мають відповідного забезпечення на рівні кадрів, оскільки в інклюзивному класі повинен бути асистент вчителя, але на сьогоднішні розпочалася підготовка фахівців цього напрямку.

По четверте, суспільство не достатньо проінформоване про інклюзію. В загальному люди ставляться до цього позитивно, проте часто це зводиться до «жодяку» до таких дітей, що унеможлиблює процеси на «рівних умовах».

Проте, варто зазначити і суттєві переваги впровадження інклюзивної освіти. На нашу думку, для дітей з інвалідністю позитивним є те, що:

- завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей;
- однолітки відіграють роль моделей для дітей з особливими потребами;
- оволодіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально;
- навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей;
- у дітей є можливість налагодити дружні стосунки зі своїми здоровими однолітками та брати активну участь у громадському житті.

Переваги впровадження інклюзивної освіти існують не лише для дітей з інвалідністю, вони актуальні й для їхніх однолітків, оскільки діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з людьми, які відізняються від

них, співпрацювати, поводитися нестандартно, бути винахідливим і співчувати іншим. В свою чергу вчителі інклюзивних класів краще розуміють індивідуальні особливості учнів, оволодівають різноманітними педагогічними методами, що дає змогу ефективніше сприяти розвитку дітей, а також сприяти дітям більш цілеспрямовано і дивитися на життєві ситуації «їхнім очима».

Отже, та сьогоднішній день проблема впровадження інклюзивної освіти набуває широких масштабів. Спостерігається тенденція щодо включення дітей з особливими потребами в освітнє середовище. Проте процес становлення інклюзивного навчання, як і будь якого суспільного явища, має свої недоліки та позитивні сторони. Якщо найближчим часом більшість проблем в повній мірі вирішити, то усі діти з особливими потребами будуть мати шанс на повноцінну соціалізацію та стовідсоткове включення в культурну та громадську діяльність суспільства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» стипта 21-1. Забезпечення реалізації права на освіту осіб з особливими освітніми потребами від 23.05.1991 № 10680-XII. – режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з сервісу.
2. Голозок О.А. Організаційно-педагогічні умови набуття майбутніми вихованцями ДНЗ фахових компетенцій для роботи в інклюзивному середовищі // Освіта дітей з особливими потребами: проблеми та перспективи до інклюзії / 36. тез. доп. / Редактор: В.В. Савченко, А.М. Колупаєва, Н.І. Лещенко, А.І. Лещенко. – Вінниця: ТОВ Фабрика «Пірапер», 2016. – С. 79–82.
3. Демченко О.П. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей з особливими освітніми потребами: теоретико-методичний аспект // *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогіка»* / ред. кол. М. Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чупака. (головаєть редактор) та ін. – Дрогобицьк : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. – Випуск 6/38 (2018). – С.116-130.
4. Лазаренко Н.І. Формування м дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань і самостійного характеру особисті арт-проекти / Н.І. Лазаренко, А.В. Хляк, А.М. Коломійця // *Освіта осіб з особливими потребами* / Інститут інклюзивної освіти, 2017. – Вип. 13. – С. 124-156.
5. Рогозок Н.Ю. Формування універсальної соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів // *Вісник Рогозок* / Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Педагогічна наука. – № 3 (137), квітень. – Старобільськ : ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2018.
6. Хляк, А.В. Арт-терапія в системі засобів виховання дитячого ставлення до життя в дітей та молоді з особливими освітніми обмеженнями: м.мол. матер.: ч. 1. – Вінниця, 2017. – 252 с.

**ВОКАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ЗАСІБ ТВОРЧОЇ
САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ**

Швець Ірина, Народна артистка України, професор
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

VOCAL ART AS A SPECIAL FUNCTION OF CREATIVE SELF- REALIZATION OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

*Shvets Irina, People's Artist of Ukraine, professor
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти
Кафедра початкової та дошкільної освіти

МАТЕРІАЛИ
студентської науково – практичної конференції
кафедри початкової та дошкільної освіти
**«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ
ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»**

Випуск 5

ЛЬВІВ 2020

наагресивні діти, потрапляючи у групу однолітків і отримуючи опір від інших дітей, стають менш агресивними. Тим часом, менш агресивні діти, у середовищі однолітків можуть стати більш агресивними, оскільки вони отримують можливість на практиці випробувати ефективність агресії. Адже, окрім того, досвід інших дітей показує, що так можна досягти бажаного; агресія у відповідь свідчить про вміння дитини постояти за себе, тим самим зменшуючи наступні спроби агресії з боку однолітків. Пасивні діти залишаються такими ж, і агресивність у них не виробляється. Вчені зазначають індивідуальні відмінності у засвоєнні агресії, яку демонструють однолітки, і тому не завжди й не усі діти, що відчули на собі агресію з боку інших, стають агресивними.

Взаємодія з однолітками відіграє велику роль у формуванні в дитини уявлення про можливі спроби прояву агресії, норми та межі застосування агресії. «Прийнятність – неприйнятність» діям того, хто ображає, засвоює дитина не тільки на прикладі інших, а й на власному досвіді, в колі однолітків, коли дитина стикається з проявом агресії стосовно себе.

Однак, вивчення впливу моделей поведінки на агресивність дитини показує, що приклади дорослих мають більш тривалий та глибокий вплив, ніж агресивні приклади дій однолітків.

Слід зазначити, що діти, які в дошкільному віці проявляють аспекти соціально бажаної поведінки (допомагають, чимось діляться, співчують, схильні до щедрості), нерідко виявляються одними з агресивних у школі. Однак є припущення, що більш соціальну поведінку демонструють помірно агресивні діти. Якщо дитина надзвичайно агресивна, то її поведінка рідко буває соціально прийнятною. Ця особливість характерна для дітей дошкільного віку, котрі використовують поряд з мирними способами утвердження своїх прав фізичну та вербальну агресію, яка не перешкоджає їм завойовувати авторитет у однолітків [2, с. 78].

Висновки. Щоб дитина дошкільного віку могла повною мірою реалізувати свій природний потенціал, не обмежуючи при цьому інтересів інших людей, не порушуючи моральних норм та не «виходячи зі себе», їй необхідно цьому навчати, зокрема вправляти в умінні проявляти терплячість, витримку, емоційну сприйнятливість, пояснювати доцільність коректної, неагресивної поведінки у конфліктних ситуаціях, аналізувати наслідки гуманної та агресивної поведінки.

Список використаних джерел

1. Кононко О. Дитяча агресія: специфіка, причини виникнення, виховання вміння її долати / О. Кононко // Нова педагогічна думка. – 2019. – №3. – С. 80 – 85.
2. Скрипник Н.І. Виховання толерантних взаємостосунків дітей старшого дошкільного віку: навчально-методичний посібник / Н.І. Скрипник. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – 99 с.
3. Фурманов А.И. Детская агрессивность: психодиагностика и коррекция / А.И. Фурманов. – Минск : Ильин В.П., 1996. – 192 с.

Король Ольга, студентка групи 4-АППП Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
Науковий керівник – доц. Н.Ю. Родюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Актуальність дослідження. У зв'язку з процесами, що відбуваються в освітньому просторі, зокрема реформуванням початкової ланки освіти, оновлюється зміст навчання та виховання школярів. Зокрема, найбільш актуальним завданням постає формування соціальної компетентності молодших школярів. Адже саме ця компетентність дозволяє школярам бути активними учасниками сучасного простору та впливати на події, що відбуваються навколо, а також мати власну соціальну позицію і прагнути змінити не лише світ, а й самих себе. Звідси і постає проблема: які методи та прийоми використовувати, щоб сформувати соціально компетентного школяра.

Мета дослідження – охарактеризувати найпоширеніші методи формування соціальної компетентності учня початкової школи.

Основний текст. Сучасний науковець Н.М. Бібік зазначає, що соціальна компетентність передбачає здатність жити в соціумі (урахування інтересів та потреб соціальних груп; дотримання соціальних норм і правил; співпраця з партнерами), а також адекватно виокремлювати, ідентифікувати, фіксувати та аналізувати коло питань на перетині всієї системи соціальних відносин суспільства людини [1, с. 2]. Отже, для розвитку повноцінної особистості, важливим є формування у неї соціальної компетентності.

Варто зазначити, що школа є одним з найважливіших інститутів для соціалізації у суспільстві та адаптації молодшого школяра. У школі разом з родинами педагоги формують основні навички, якими дитина буде користуватися протягом усього життя, і від того, наскільки якісно ці навички будуть сформовані, залежить її подальше майбутнє та вміння взаємодіяти із соціумом.

Також молодший шкільний вік є сенситивним для розвитку практично всіх психологічних утворень, що є значущими для позитивного розвитку в подальші вікові періоди. Учень початкової школи орієнтується на загальнокультурні зразки дії, які приймає в діалозі з іншими людьми, адже він сприйнятливий до нових технологій, швидко переймає моделі поведінки [3, с. 19]. Таким чином, виникає питання, які методи та форми роботи слід використовувати у формуванні соціальної компетентності молодшого школяра? Варто розуміти, що існуюча класифікація методів та прийомів у педагогіці не відповідає контексту вирішення цієї проблеми, адже діти змінюються, і це вимагає застосування сучасних методів. Серед маси існуючих ми вибрали такі: *арт-терапія, сюжетно-рольові ігри та використання проєктної діяльності*.

В. О. Сухомлинський неодноразово підкреслював: «Мистецтво – це час і простір, в якому живе краса людської душі. Як гімнастика випрямляє тіло, так мистецтво випрямляє душу» [4, с. 544]. На нашу думку, арт-терапія є універсальним методом у роботі із сучасним поколінням, адже, використовуючи його, ми не лише розвиваємо у дитині потяг до прекрасного, а й зберігаємо її психічне здоров'я. За допомогою цього методу ми маємо можливість не лише виявити проблеми у розвитку дитини, а й виправити їх. Лялькотерапія, казкотерапія, музикотерапія, драматерапія та інші форми використовують в межах цього методу. Дитина має можливість не лише реалізувати свій творчий потенціал, а й розвинути соціальні навички в колективній роботі. Арт-терапія допомагає дитині позбавитися негативних емоцій та своїх страхів, що є дуже важливим у соціалізації.

Не менш важливим методом у формуванні соціальної компетентності відіграє сюжетно-рольова гра. Вона є ефективною завдяки тому, що дитина має можливість себе відчувати у різних соціальних ролях. Використовуючи цей метод, педагоги мають в арсеналі цілий ряд різних за змістом ігор. Дитина в ролі різних персонажів практично проживає ті почуття, які відчуває дійсно той чи інший герой. Варто зазначити, що гра є своєрідним профорієнтиром, тобто дитина може відчувати, ким хоче бути в майбутньому.

За спостереженнями психолога Л. Виготського [2, с. 65], у грі діти діють шляхом найменшого опору, тобто роблять те, чого їм найбільше хочеться. У той же час вони навчаються діяти шляхом найбільшого опору. Коли діти виконують прийняті ролі, то намагаються по-своєму відтворити дії, взаємини дорослих підкорюються обумовленим роллю правилам поведінки.

Проєктна діяльність – це сучасний метод у формуванні соціальної компетентності молодших школярів. Використання сучасних технологій дозволяє сформувати навички користування інформаційними джерелами, аналізувати їх, а також мислити, робити висновки. Дитина стає компетентною у сфері сучасних технологій. Під час роботи над проєктами школярі навчаються не лише користуватися технологіями, а й критично сприймати потік інформації, співпрацювати та комунікувати з іншими дітьми.

Висновки. Проблема формування соціальної компетентності у молодшого школяра на сучасному етапі розвитку освіти є одним із найактуальніших питань. Це завдання

передбачає використання сучасних методів та форм роботи, а також креативного підходу вчителів у роботі з дітьми, адже сучасний світ потребує неординарних, соціально компетентних особистостей, які вміють орієнтуватися та сприймати інформацію, готові до різних змін та навчання протягом життя.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти / Н.М. Бібік // Початкова школа. – 2010. – №9. – С. 1-4.
2. Виготський Л.С. Гра і її роль у психічному розвитку дитини / Л.С. Виготський // Питання психології. – 1966. – № 6. – С. 62-68.
3. Серякова С. Б., Галакова О. В. Критерии оценки социальной компетентности младших школьников // С.Б. Серякова, О.В. Галакова // Среднее профессиональное образование. – 2013. – № 9. – С.19-21.
4. Сухомлинський В. Вибрані твори : у 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т.3. – 670 с.

Костик Тетяна, студентка групи ФПО-51м
Науковий керівник – доц. Н. М. Горук

ВИДИ І ФОРМИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇНАХ

Актуальність дослідження. З огляду на прагнення України зайняти чільне місце на міжнародному ринку освітніх послуг, вивчення прогресивних ідей високорозвинених країн у сфері освіти є невід'ємною складовою успішної реалізації цього плану.

Процес інтеграції України в європейський освітній простір вимагає створення якісного нового освітнього середовища, яке відповідатиме освітній політиці навчання впродовж життя, невід'ємною складовою якого є освіта дорослих. Ефективна організація освіти дорослих повинна базуватися на досвіді країн, які досягли значних успіхів у забезпеченні неперервного ціложиттєвого навчання. Чільне місце в організації стабільної та функціональної займають Скандинавські країни. Зважаючи на це, врахування скандинавського досвіду є цінним у процесі реформування освіти дорослих в Україні.

Мета дослідження – загальна характеристика видів освіти дорослих у скандинавських країнах.

Основний текст. Скандинавські країни досягли особливого успіху у розвитку системи освіти дорослих. В процесі аналізу наукової літератури виявлено, що до видів освіти дорослих у скандинавських країнах належать формальна (formal), неформальна (non-formal) та інформальна (informal) освіта.

Формальне навчання визначається як ієрархічне та засвідчене визнанням державним органом [4, с. 30]. Це зазвичай традиційне навчання за навчальною програмою у формальному навчальному закладі, навчальному центрі для дорослих або на робочому місці, яке дозволяє здобути загальновизнані кваліфікації або сертифікати на здійснення професійної діяльності [3, с. 4]. Формальній освіті дорослих характерні дві особливості. По-перше, для отримання формальної освіти для дорослих може знадобитися попередня освітня чи професійна кваліфікація. По-друге, після завершення вона може бути задокументована за допомогою офіційного підтвердження здобутої кваліфікації у вигляді диплома, оцінки або сертифіката [2, с.49]. Отож, можна стверджувати, що формальна освіта дорослих повинна відповідати певним вимогам до кваліфікації та бути задокументованою дипломом або сертифікатом, затвердженому освітніми органами країни відповідно до певних стандартів.

Неформальна освіта також відноситься до навчання за програмою, але, на противагу формальній освіті, вона зазвичай не оцінюється і не завжди закінчується отриманням сертифіката [3, с. 4]. Неформальна освіта дорослих не вимагає попередніх знань, освітньої чи професійної кваліфікації. Хоча навчання може відбуватися у формальному навчальному середовищі, наприклад, на базі освітньої установи, воно офіційно не визнається в рамках навчальної програми чи навчального плану. Часто результати неформальної освіти дорослих не документуються ні дипломами, ні оцінками, ні сертифікатами. Неформальна освіта для

Министерство образования Республики Беларусь
Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка

ГАРМОНИЗАЦИЯ ПСИХОФИЗИЧЕСКОГО
И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ
ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Материалы

Международной студенческой научно-практической конференции

г. Минск, 23 апреля 2020 г.

Научное электронное издание локального распространения

Минск
БГПУ
2020

ISBN 978-985-501-818-5

© Оформление. БГПУ, 2020

УДК 373.2
ББК 74.10
Г20

Печатается по решению редакционно-издательского совета БГПУ

Редколлегия:

кандидаты психологических наук, доценты
О.В. Леганькова (отв. ред.), Л.В. Финькевич;
кандидаты педагогических наук, доценты
М.С. Мельникова, Т.В. Поздеева

Гармонизация психофизического и социального развития детей дошкольного возраста : материалы Междунар. науч.-практ. конф. студ. и молодых ученых, г. Минск, 23 апреля 2020 г. / Бел. гос. пед. ун-т им. М. Танка; редкол. О.В. Леганькова (отв. ред.), Л.В. Финькевич, М.С. Мельникова; Т.В. Поздеева. – Минск: БГПУ, 2020.

ISBN 978-985-501-818-5.

В сборнике представлены материалы Международной научно-практической конференции, посвященные современным проблемам и закономерностям психофизического и социального развития детей дошкольного возраста. Раскрываются социальная и психологическая ценность дошкольного детства, основные направления развития ребенка дошкольного возраста в современной образовательной среде, актуальные вопросы развития личности ребенка и его сопровождения в дошкольном образовании, пути совершенствования воспитания и обучения детей дошкольного возраста.

Адресуется студентам, аспирантам, всем интересующимся вопросами теории и практики дошкольного образования.

Иллюстрации выполнены в программе:
Операционная система Windows 98 и выше
Процессор Pentium III, KAM 32 Mb (133), HDD 256 Mb
Выходной формат: разрешение 800х600, 256 цветов,
32 Mb дисплей, DVD-ROM, мышь.

© Оформление. БГПУ, 2020

Программное обеспечение: Adobe Acrobat Reader

Ответственный за выпуск И. Г. Тарасевич
Дизайн обложки Е. С. Вьюриной

Дата подписания к использованию 12.05.20, 2,9 Mb, Тираж 5 экземпляров, жл. Зап. 203.

Издатель и координаторские издания: учреждение образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка».

Свидетельство о государственной регистрации издания, изготовителя, распространителя печатных изданий
№ 17256 от 24.03.14.
Ул. Советская, 18, 220030, Минск.

О.Ш. Исмаилов	
РОЛЬ РУКОВОДИТЕЛЯ В АДАПТАЦИИ НОВЫХ СОТРУДНИКОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ	113
Д.Ю. Касперович	
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	115
Е.В. Катичева	
ФОРМИРОВАНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О КОСМОСЕ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ РЕАЛИЗАЦИИ МЕТОДА ПРОЕКТОВ	118
Л.С. Кишкурно	
РИСУНОК КАК СРЕДСТВО ИЗУЧЕНИЯ СЕМЕЙНОЙ МИКРОСРЕДЫ РЕБЕНКА	121
Н.А. Клыжук	
РАЗВИТИЕ ИНТЕРЕСА У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА К РАЗНООБРАЗИЮ ОКРУЖАЮЩИХ	124
Т.М. Ковальчук	
ЗНАКОМСТВО С НАРОДНЫМИ ИГРУШКАМИ КАК СРЕДСТВО ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	126
Е.И. Козлова	
ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	129
А.А. Козловска	
РАЗВИТИЕ КОНСТРУКТИВНОГО ТВОРЧЕСТВА ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА НА ЗАНЯТИЯХ ПО КОНСТРУИРОВАНИЮ В ТЕХНИКЕ ОРИГАМИ	132
В.Л. Комович, В.А.Муковозчик	
РАЗВИТИЕ МУЗЫКАЛЬНО-РИТМИЧЕСКОГО ЧУВСТВА У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	135
О.В. Короля	
ПРИЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА	138
Т.А.Кузьмич	
ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ТИПОЛОГИЗАЦИИ СЕТЕВОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ УЧРЕЖДЕНИЙ ОБРАЗОВАНИЯ	141
Е.В. Куницкая	
ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ ОЗНАКОМЛЕНИЯ С РУКОТВОРНЫМ МИРОМ	144
Н.М. Куцолабская	
МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ТВОРЧЕСКИХ КОНКУРСОВ В РАБОТЕ С ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ	146

ПРИЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА

METHODS OF FORMING SOCIAL COMPETENCE OF THE YOUNGER STUDENT

О.В. Король, O. Korol

ВГПУ им. М. Коцюбинского, Винница

Науч. рук. – А.В. Хуля,

канд. пед. наук

Аннотация. В данной статье исследованы и описаны теоретические аспекты эффективности использования приемов формирования социальной компетентности ребенка. Раскрыто эффективность использования таких приемов, как сказка, игра, арт-терапия.

Annotation. This article explores and describes the theoretical aspects of the use of techniques for the formation of the social competence of the younger student. The effectiveness of using techniques such as fairy tale art therapy is revealed.

Ключевые слова: социальная компетентность; сказка; игра; арт-терапия.

Keywords: social competence; fairy tale; game; art therapy.

Со второй половины XX века одним из основных понятий, которое исследуется учеными и практиками, является понятие «социальная компетентность». Данное понятие рассматривается во многих аспектах через отдельные составляющие и совместно. В частности, понятие «компетентность», рассматривают как «овладение знаниями, позволяющими выступать экспертом по определенным вопросам; осведомленность и способность реализовывать свои возможности в определенной сфере жизнедеятельности; как опыт в той или иной отрасли, который позволяет гарантированно достичь высоких результатов в определенном виде деятельности; как психосоциальное качество, которое отражает ощущение собственной успешности и полезности, осознание человеком своей способности эффективно взаимодействовать с окружением, продуктивно решать поставленные задачи [1].

Формирование социальной компетентности в большинстве проанализированных нами исследований непосредственно связано с социальной грамотностью личности. Именно от повышения ее уровня зависит овладение человеком социальными правилами, осознание характера деятельности, для которой они используются, совершенствование способности воспринимать и обрабатывать определенные объемы информации с целью построения конструктивного социального взаимодействия.

В зависимости от того, как тот или иной ученый трактует понятие «социальная компетенция» и что вкладывает в содержание, зависит подбор методов и приемов работы. По нашему мнению, стоит описать лишь самые распространенные и эффективные приемы работы для формирования социальной компетентности младшего школьника.

Личность человека формируется в течение всей жизни, в это время меняются акценты взросления, воспитания и приобретения определенного опыта. В данном контексте следует отметить, что первый и самый важный институт для формирования личности – это семья. Именно в семье закладываются первые нормы поведения, качества, характер и другие черты личности ребенка. Поэтому, очень важно правильно подобрать эффективные и гуманные приемы работы. Среди таких приемов особое место занимает сказка.

и тому подобное. С одной стороны, кажется, что это все просто, а с другой – это глубокое средство, которое станет идентификатором ребенка, его сущности. С помощью арт-терапии можно выявить травмы ребенка, понять его настроение, увидеть, что его беспокоит и помочь выразить себя и свои эмоции. Поэтому арт-терапия используется в работе, как с обычными детьми, так и с детьми с особыми потребностями, так как она помогает выявлять существующие проблемы, а также корректировать их.

Мы считаем, что сказку, игру и арт-терапию следует рассматривать как эффективное средство формирования социальной компетенции ребенка, так как при такой деятельности у ребенка формируется социально адаптированное поведение, умение общаться и развивается социальная компетентность.

Литература

1. Психологический словарь / авт.-сост. Копорулина Н. В., Смирнова М. Н. – Ростов-на Д., 2004. – 640 с.
2. Сухомлинский, О. В. Ушулах справящего // В. О. Сухомлинский. Серие издава дитм. – Х: Агм, 2012. – С. 5-22.

Каждый человек помнит первые сказки, которые читали родители на ночь, когда мы волновались за Колобка, болели за Рака, или же осуждали хитрую Лисичку. Именно в этот период и закладываются определенные качества, которые сопровождают нас по жизни. Сказка в жизни ребенка оказывает активное воздействие на формирование сознания, развитие речи, обогащение словарного запаса, знакомство с миром взрослой жизни, с историческим прошлым народа и его современностью, учит дружить со сверстниками, уважать старших людей. Поэтому и в наше время существует огромное разнообразие сказочного материала, имеющего адаптированный к современному миру и потребностям общества воспитательное воздействие. Сказка может лечь в основу создания игровых воспитательных ситуаций через реальный, сказочный и фантастический сюжет. Очень важно подобрать правильную сказку, которая будет не только поучать, но и демонстрировать нормы поведения и социальные нормы. К таким сказкам мы можем отнести следующие: «Мудрая девица», «Языката Хвесьма», «Снегурочка», «Коза-Дереза», «Колобок», «Перчатка», «Зайчкова хатка», «Петушок и диво мышат», «Господин Коцкый» и другие.

Одним из ключевых приемов формирования социальной компетентности младших школьников является игровая деятельность. Именно в такой деятельности ребенок имеет возможность почувствовать себя в разных ролях, увидеть мир другими глазами и приобрести новый, неоценимый опыт. Очень важно, чтобы ребенок чувствовал себя частью целого, понимал свою значимость и необходимость. Значительное влияние игры на формирование навыков социальной компетентности личности ребенка заключается в том, что благодаря игровому познанию и ролевому переопределению ребенок знакомится с нормами и моделями поведения, взаимодействия со взрослыми людьми, которые становятся образцами для его собственного поведения.

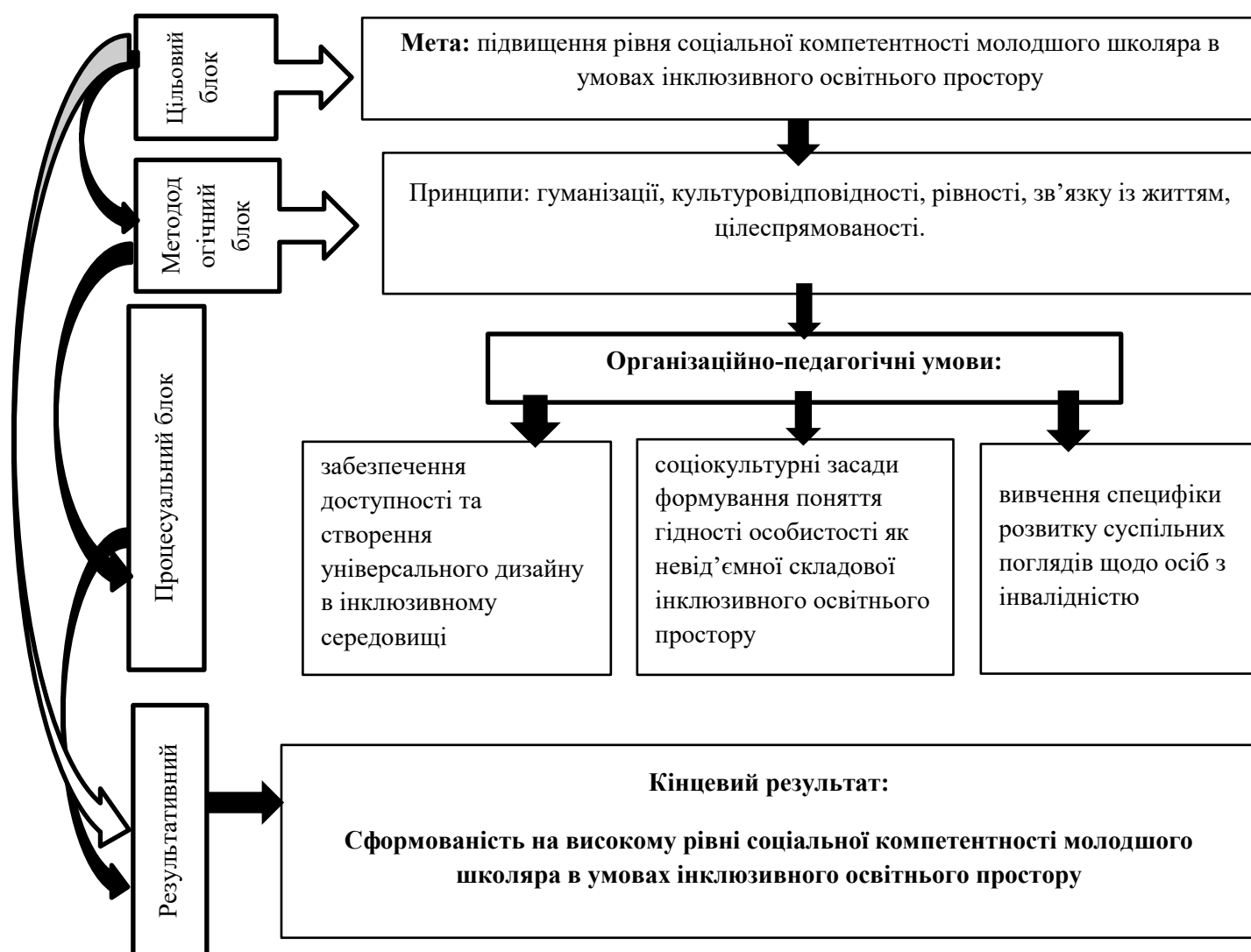
Игра активно стимулирует творческую деятельность ребенка и формирует социальную компетентность. Игра используется, как в обучении, так и в воспитании. Важной чертой и преимуществом игры является непринужденная атмосфера, которая помогает раскрыться, познать себя. К игре как эффективному средству обучения и воспитания обращался В. Сухомлинский. Как он отмечал: «Ребенок по своей природе – исследователь, открыватель мира. Так пусть перед ним открывается чудесный мир в живых красках, ярких и трепетных звуках, в сказке и игре, в собственном творчестве, в крисоте, что вдохновляет его сердце, в стремлении делать добро людям» [2, с. 18].

Игра помогает ребенку подготовиться ко взрослой жизни, раскрыть все тонкости, преимущества и недостатки. В этот период игра является ведущим видом деятельности и поэтому важно взрослым как можно больше вложить усилий в это направление. Например, играть вместе с ним, демонстрировать свою заинтересованность в этом процессе и способствовать разнообразию игр и ролей, которые берет на себя ребенок. В игровой деятельности, у детей развиваются умения и навыки, которые в дальнейшем будут влиять на социализацию и адаптацию в окружающем мире, а так – же способствовать улучшению отношений со сверстниками и другими людьми.

Среди важных приемов формирования социальной компетенции ребенка мы также выделяем арт-терапию. Этот инструмент позволяет ребенку в своем творчестве соединить фантазию с реальной жизнью, выразить и найти пути самопрезентации и подачи своего мнения окружающему миру, близкому окружению. Арт-терапия – это художественное творчество, которое выражается с помощью музыки, рисования, пения, танцев, театрализации

Додаток В

Модель процесу формування соціальної компетентності молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього простору

Додаток Д

Тренінг для батьків «Протидія булінгу в дитячому середовищі»

Мета: ознайомити з поняттям булінгу, його видами та проявами, розвивати навички конструктивного вирішення конфліктних ситуацій, толерантного спілкування, формувати негативне ставлення до булінгу (неприпустимість проявів булінгу в дитячому середовищі)

Загальна тривалість: 2 год

План:

1. Організаційний етап (повідомлення мети і завдань тренінгу, вправи на знайомство і згуртування учасників, налаштування на активну роботу)
2. Інформаційне повідомлення про проблеми насильства та жорстоке поводження з дітьми..
3. Обговорення в групах .
4. Заключна частина

Хід проведення:**1. Привітання учасників.**

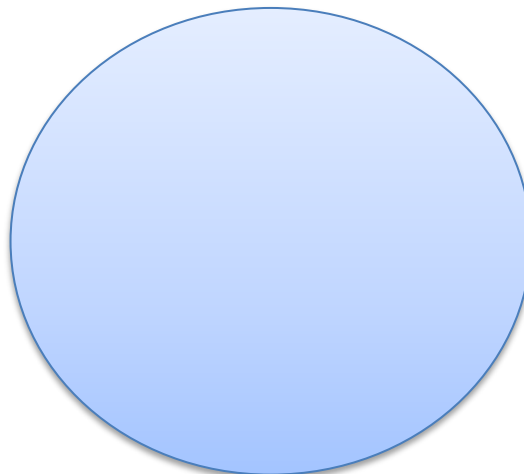
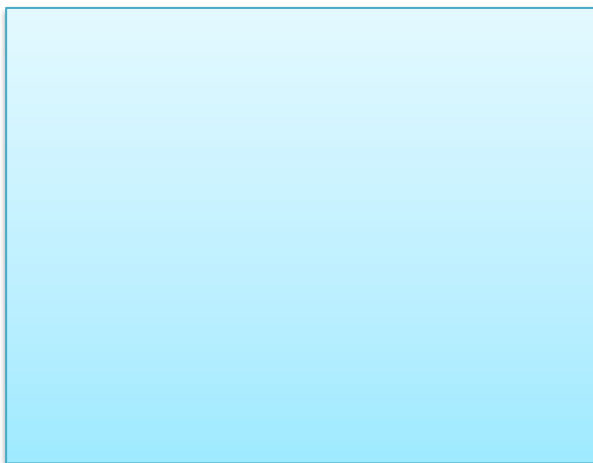
Мета: привітати учасників, ознайомити з метою зустрічі.

-Учитися бути добрими батьками власним дітям ніколи не пізно і не соромно. Для того, щоб наші діти виростили у здоровому і безпечному середовищі у власній домівці та суспільстві, нам, дорослим, треба весь час розширювати свої знання і навички спілкування з дітьми. Виховання дітей – важлива справа. Це складний процес, який час від часу підлягає ризику. Батьки повинні завжди пам'ятати про свою відповідальність за дитину, особливо коли дитина стає булером або ж об'єктом булінгу.

Вправа «Сімейне коло»

Мета: познайомити учасників та з'ясувати їхні очікування, сприяти згуртованості групи та створення комфортної атмосфери для успішної роботи.

Ресурси: вирізані з паперу фігурки квадратиків та кружечків (за кількістю учасників тренінгу), 2 аркуші паперу формату А-1, скріплені скотчем.

Хід проведення

Ведучий роздає вирізані з паперу фігурки. На фігурці протягом кількох хвилин учасник пише своє ім'я, сімейну роль (тато, мама, тьотя, дядя, брат ін.) та очікування від тренінгу. Під час само презентацій учасників вчитель прикріплює фігурки на великий аркуш паперу таким чином, щоб утворилось символічне «сімейне коло» учасників тренінгу.

- Погляньте, ми з вами самостійно створили сімейне коло, коло дружби, довіри.

Вправа на знайомство «Це моя дитина»

Ведучий прикріплює до дошки ватман з намальованим сонцем та роздає батькам підготовлені заздалегідь долоньки. Кожному учаснику на долонць потрібно записати 5 позитивних тверджень про свою дитину. Потім учасники по черзі представляють свої нароби, наприклад : «Моя дитина :

- чесна
- відповідальна
- розумна
- гарна
- добра...» і в кінці додають : **«Я, Оксана - мати цієї чудової дитини»**

Після закінчення презентації всі долоньки прикріплюють на ватман. Ведучий «Сонце – символ тепла, доброти, світла. Ваші діти для кожного з вас – це також, певною мірою, сонечко, сенс життя».

Вправа «Правила роботи в групі»

Ведучий пропонує перелік правил поведінки в групі :

- активність;
- щирість;

- говорити коротко і по черзі;
- слухати і чути;
- говорити від свого імені і не перебивати;
- правило «вимкненого мобільника».
- Може які є доповнення?

2. Інформаційне повідомлення про проблеми насильства та жорстоке поводження з дітьми..

Насилля у школі – проблема, про яку довгий час було не прийнято говорити. Одним із аспектів проблеми насилля є жорстоке поводження з дітьми та нехтування їхніми інтересами, та, як наслідок, насилля в стосунках між дітьми. Поведінка, спрямована на утвердження своєї влади над кимось або чимось, стає усе більш розповсюдженою.

Булінг (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка, грубіян, насильник) визначається як пригноблення, дискримінація, цькування. Булінг – це соціальне явище, характерне переважно для організованих дитячих колективів, у першу чергу, школі.

Булінгом називається агресія одних дітей стосовно інших, коли наявні нерівність сил агресора та жертви, агресія має тенденцію повторюватися, при цьому відповідь жертви показує, як сильно її зачепило те, що відбувається.

Булінг може виявлятися у багатьох формах. Він може бути:

- Фізичним (завдання ударів, штовхання, пошкодження або крадіжка власності),
- Словесним (обзивання, глузування),
- Соціальним (розповсюдження пліток, чуток),
- Письмовим (написання записок, образливих знаків),
- Електронним (розповсюдження образливих чуток, коментарів з використанням електронної пошти, мобільних телефонів і сайтів соціальних мереж)

Булінг може виникати як компенсація за невдачі:

- у навчанні,
- суспільному житті,
- від тиску та жорстокого поводження батьків чи інших дорослих,
- при недостатній увазі з боку дорослих;
- як крайній засіб, коли учень вичерпав всі інші можливості для задоволення своїх потреб;
- у випадках, коли учні протестують проти певних правил, виражаючи невдоволення, прагнучи зруйнувати дещо в своєму оточенні.

Окрім того, причинами булінгу може бути:

- помилкове уявлення про те, що агресивна поведінка допустима;
- бажання завоювати авторитет в очах друзів та однолітків;
- бажання привернути увагу впливових дорослих;
- нудьга, здирство;

- часто діти вважають знущання способом стати популярними, керувати та мати вплив на інших, привернути увагу, змусити інших їх боятися;
- булінг у шкільному середовищі може виникати і тоді, коли відбувається боротьба між учнями за вищий статус у групі, задоволення своїх соціальних потреб та як інструмент маніпулювання та контролю учнем свого мікросоціуму.

Батьки можуть зіграти важливу роль у запобіганні проявів булінгу. Ось кілька порад про це:

- Навчайте дітей вирішувати проблеми конструктивно, без агресивності, хваліть їх, коли в них це виходить.
- Хваліть їх, коли вони добре поведуться, це допоможе їм підняти самооцінку. Дітям потрібна впевненість у собі, щоб вони могли відстояти свою точку зору.
- Спитайте в дітей, як пройшов їх день у школі, уважно вислухайте, що вони розповідають про шкільне середовище, своїх однокласників і проблеми.
- Серйозно поставтеся до булінгу. Більшість дітей соромляться розповідати, що їх ображають. Можливо, у вас буде тільки один шанс на те, щоб допомогти дитині.
- Якщо ви бачите, що когось ображають, обов'язково заступіться за дитину, навіть якщо кривдником є ваш син чи донька.
- Закликайте дитину допомагати тим, хто цього потребує.
- Нікого не ображайте самі. Якщо дітей ображають удома, вони будуть зганяти злість на інших. Якщо ваша дитина бачить, що ви ображаєте когось іншого, глузуєте над ним або брешете про когось, вона буде чинити так само.
- Підтримуйте шкільні програми боротьби з булінгом. Якщо у школі такої програми немає, організуйте її самі разом з іншими батьками, учителями та волонтерами.
-

Якщо ваша дитина стала жертвою булінгу

Більшість дітей соромляться зізнатись у тому, що над ними знущаються. Вони можуть нікому про це не розповідати. Якщо ваша дитина все-таки прийшла до вас по допомогу, поставтеся до цього серйозно. Якщо дитина вперше попросила про допомогу, але до неї не поставилися серйозно, вдруге вона вже до вас не звернеться.

Якщо ваша дитина не звертається до вас по допомогу, зверніть увагу на такі ознаки, які свідчать про те, що вона стала жертвою булінгу:

- Дитина стає замкнутою.
- Утрачає друзів.
- Гірше вчиться.
- Утрачає інтерес до занять, які раніше любила.
- Її одяг порваний або забруднений.

- Вона приходить додому із синцями.
- Просить більше кишенькових грошей.

Якщо ви думаєте, що вашу дитину ображають або ж дитина сама вам про це сказала, ви можете їй допомогти. Батьки найкраще впливають на впевненість дитини в собі й можуть навчити її найкращих способів вирішення проблем.

Ось як ви можете допомогти своїй дитині:

- Порозмовляйте з учителем дитини, не варто відразу конфліктувати з батьками кривдника. Якщо вчитель нічого не зробить, зверніться до директора.
- Навчіть дитину неагресивних способів протистояти булінгу – нехай вона уникає кривдника або ухиляється від нього, переключиться на спілкування із друзями або порозмовляє з кимось, хто міг би їй допомогти.
- Допоможіть дитині діяти впевнено. Привчіть її ходити з розправленими плечима, дивитись іншим в очі, розмовляти чітко й голосно.
- Не закликайте дітей вирішувати проблеми за допомогою кулаків. Дитина може постраждати під час бійки, потрапити в неприємності й поглибити конфлікт зі своїми кривдниками.
- Залучіть дитину до позашкільних занять. Тоді в неї буде більш широке коло спілкування й більше друзів.

Якщо кривдником є ваша дитина

Кожному з батьків складно повірити в те, що їхня дитина ображає інших, але іноді це трапляється. Але якщо вона знущається над іншими зараз, це ще не означає, що вона буде так робити в майбутньому. Батьки можуть допомогти дитині змінитись і почати добре спілкуватися зі своїми однокласниками.

Ваша дитина може бути кривдником, якщо вона:

- Не співчуває іншим.
- Цінує агресивність.
- Любить командувати.
- Проявляє нахабство переможця, який не любить програвати.
- Часто свариться із братами й сестрами.
- Імпульсивна.

Що ви можете зробити, щоб допомогти дитині:

- Поставтеся до цього серйозно. Не сприймайте булінг як щось тимчасове.
- Якщо вас не хвилює, як це позначиться на вашій дитині, пригадайте про те, що страждає хтось інший.
- Порозмовляйте з дитиною, дізнайтеся, чому вона ображає інших. Дуже часто діти так поведуться, коли відчують смуток, злість, самотність або невпевненість. Іноді причиною такої поведінки стають якісь зміни вдома, у сім'ї.

- Навчіть дитину співчувати іншим, поясніть їй, як відчувається той, кого ображають.
- Спитайте в учителя або шкільного психолога, чи є у вашої дитини якісь проблеми у школі. Може, вона відстає з якогось предмету або їй складно завести друзів. Спитайте в них, як ви можете допомогти дитині вирішити цю проблему.
- Спитайте себе, чи не ображають вашу дитину вдома. Дуже часто діти, які знущаються над іншими, самі стали жертвою знущання батьків або членів сім'ї.

3.Обговорення в групах

Вправа « Обмеження і дозволи»

Мета:*проаналізувати обмеження і дозволи у родині.*

Багато причин різноманітних проблем можна знайти проаналізувавши саме своє дитинство. Тому я пропоную вам взяти аркуш А4 паперу та поділити його навпіл. В одну колонку напишіть те, що вам забороняли ваші батьки і чим вони вас заохочували. В іншу колонку запишіть те, що ви забороняєте своїм дітям і чим заохочуєте.

Порівняйте. Підкресліть пункти, які збігаються.

Які ви зробили висновки?

Вправа. Коло ідей «Як зупинити насильство».

Мета: *як уникнути ситуації насильства.*

Поділіться на будь ласка групи, розрахувавшись 1,2,3 та обговоріть дане питання «Як зупинити насильство» і оберіть один варіант або запропонуйте власний варіант (учасники працюють у групах).

- Уникай ситуацій, які можуть призвести до насильства.
- Говори спокійно і впевнено.
- Дай агресору можливість зупинитися.
- Відійди в сторону. Це не ознака слабкості!
- Не прагни помсти ворогам. Вмій просити пробачення.
- Попроси допомоги. Це не ознака слабкості чи боягузтва!

Вправа «Будинок сім'ї»

Мета:*усвідомлення відповідальності, усвідомлення сімейних цінностей.*

На аркушах паперу записані цінності сімейного затишку. Побудуйте будинок розміщуючи дані слова у порядку значимості даних цінностей(фундамент, стіни, дах).

(Слова: *любов, повага, довіра, допомога, чесність, добро, жертівність, оптимізм тощо*)

-Обговорення побудованої моделі «Будинку сім'ї».

-Захист роботи батьками.

- Наведення прикладів із життя.
- Побажання.

4. Заключна частина.

Настав час повернутися до кружечків та квадратиків. Поділіться будь ласка (за бажанням) чи справдилися ваші очікування.

Вправа. Валіза.

Мета: підвести підсумки тренінгу

Перед вами ілюстрації валізи, пральної машини, кошика для сміття.

Пропоную вам розподілити «знання і навички, що ви отримали на тренінгу», за принципом:

- якщо не отримав ніякої цінної для себе інформації або вам було
було нецікаво – стікер прикріпіть до кошика для сміття;
- якщо є нові знання, але їх треба ще раз «прокрутити» - до
пральної машини;
- якщо отримані знання нові та корисні – до валізи, щоб забрати з собою та
втілювати в життя.

Шановні батьки! Дозвольте закінчити нашу теплу зустріч щирим словом.
Побажати добра вашим родинам і залишити на згадку «Пам'ятку для батьків» .

Хай будуть ваші руки сильними, а душі гарячими та сповнені любов'ю.

Хай поруч з мамою, завжди буде тато.

Хай кожна дитина має люблячих і мудрих батьків.

Пам'ятка для батьків

1. Діти – основа сім'ї. У процесі виховання враховуйте індивідуальні особливості розвитку дитини.
2. Не ображайте, не бийте, не принижуйте дитину. Пам'ятайте, навчання – це радість (негативні емоції не сприяють засвоєнню матеріалу, вбивають бажання вчитися). Криком ви нічого не зміните.
3. Знайдіть час для бесіди з дитиною. Під час спілкування не реагуйте бурхливо, не засуджуйте, а будьте тактовними, толерантними у вираженні своїх суджень, думок. Намагайтеся контролювати режим дня дитини.
4. Пам'ятайте, що дитина – це ваше відображення (грубість породжує грубість, крик – крик, а взаєморозуміння і доброзичливість – добро і злагоду в сім'ї). Запитайте себе: «Чи хочу я, щоб моя дитина була схожа на мене?»
5. Дитина – це цілий світ, сприймайте її як цілісну особистість, дорослу людину, яка має свої права (на навчання, відпочинок тощо) і певні обов'язки (вчитися, дотримуватись правил для учнів).
6. Якщо ви помітили, що у дитини «важкий» період, тоді підтримайте її.
7. Не віддаляйте дитину від себе – знайдіть час поговорити, зрозуміти, згадати себе в її віці, допоможіть, якщо потрібно, лагідним добрим словом.
8. Не шкодуйте ніжних слів, будуючи стосунки з власною дитиною.
9. Ви дали дитині життя, тож допоможіть зорієнтуватися у бурхливому морі життєвих подій.

Система вправ

Задача.

Батьки купили дітям конструктор вартістю 67 гривень та книжку вартістю 45 гривень. Скільки всього грошей потратили батьки?

(у задачі не дискримінується ні жіноча, ні чоловіча стать, особи узагальнені)

Роздивися картинки. Розкажи, які захоплення мають діти. Розкажи про своє.

Розглянь картинки. На основі зображень, розкажи, що варто роби, що залишатися здоровим.

Розглянь уважно картину. Як ти вважаєш, яка атмосфера панує в класі? Які відносини між дітьми?

Ранкова зустріч

Тема: Гідність кожного

Мета:

Хід проведення:

1. Привітання.

1.Вітання вчителя.

Доброго дня кажу я всім:

І дівчатам і хлоп'ятам!

Тож не марнуємо ні хвилини.

Варто до роботи приступати!

2.Діти, я надзвичайно рада Вас усіх бачити! Давайте дружно привітаємося один з одним, але не у звичайний спосіб Ви отримуєте надувні кульки, напишіть на них своє ім'я. *(Діти написали)* А тепер підкиньте усі в гору кульки та зловіть іншу, не свою. Кульку того, чию отримали кожен по колу підходить і вітається і говорить комплімент.

2. Групове заняття.

1.Бесіда.

Діти, сьогодні у нас дуже цікава тема, яка стосується кожного та кожної з Вас. Ми сьогодні поговоримо про Гідність кожного. Як Ви вважаєте, що означає це слово «Гідність»? *(Відповіді дітей)*. А що означає бути гідним? *(Відповіді дітей)*. Пропоную Вам дізнатися, про це трішки більше.

2.Розповідь вчителя.

Життя і здібності кожної людини — велика цінність для всього людства.

Саме тому кожна людина має право на повагу до себе. Повага до себе, знання своїх прав, своєї цінності називається гідністю.

Саме почуття людської гідності сприяло тому, що люди почали добиватися своїх прав. Саме гідність є джерелом всіх прав. Ніхто не може нам дати або відняти гідність. Кожна людина має почуття гордості, особистої честі. Ніхто не любить, щоб до нього погано ставилися, принижували, висміювали, кривдили. Це дуже неприємне відчуття, коли хтось нас ображає, має над нами перевагу, більш сильний, старший від нас має над нами якусь владу. Кожна людина має право на захист від жорстокого і принижуючого ставлення, яке порушувало б її гідність. Навіть в найскладніших випадках не можна забувати про те, що кожна дитина (хороший учень або поганий) не повинна бути принижена. Принижувати когось ображати, порушувати чужу гідність.

3. Обмін інформації.

1. Розгляд проблемних ситуацій.

Діти, а давайте розглянемо приклади ситуацій і подумаємо, що варто у них виправити. Розділіться на пари (*Діти діляться за бажанням та отримують ситуації, між собою коротко обговорюють та коментують*)

Приклади ситуацій:

1. *У школі хлопчик і дівчинка розбили скло. Яке покарання повинен понести кожний?*

2. *У сім'ї є молодший братик /сестричка. Йому/ їй дають ласощів більше, а вам — менше. - Чи правильно чинять старші?*

3. *У клас приходить новий учень/-ця. Учитель його/її виділяє, хвалить. - Які почуття переживають інші діти? Навіщо вчитель це робить?*

Отже, кожна дитина має право на гідне ставлення до своєї особистості

4. Щоденні новини.

Сьогодні: _____

Число: _____

Місяць: _____

Погода: _____

Настрій: _____

Сьогодні на вас чекає:

1.

2.

(запис цікавих подій)

Бажаю вам успіхів, щоб Ви поважали один одного!

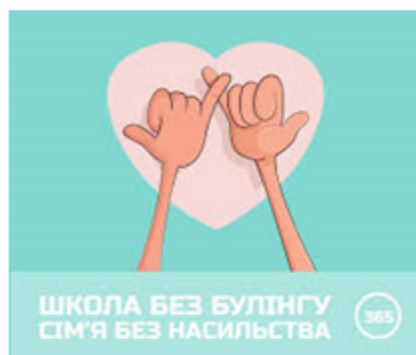
STOP BULLYING

#Зупинимо_булінг_разом!

Якщо ви стали свідком булінгу:

- ! Втрутитися і припинити цькування;
- ! Зайняти нейтральну позицію у суперечці;
- ! Обоє із сторін потребують психологічної допомоги, запропонуйте вирішити все спокійно;
- ! Повідомити керівництво про ситуацію.

Головне пам'ятайте:
Ситуації з фізичним насильством потребують негайного втручання!

БУЛІНГ – ЦЕ ПРОБЛЕМА МІЛІОНІВ

*Байдужість – це
найвища жорстокість!*
(М. Уїлсон)

Все, що ти маєш знати про булінг!

Що таке булінг?

це агресивна і вкрай неприємна поведінка однієї дитини або групи дітей по відношенню до іншої дитини, що супроводжується постійним фізичним і психологічним впливом.

Форми булінгу:

- фізичний – штовхання, підніжки, зачіпання, бійки, стусани, нанесення тілесних пошкоджень;
- психологічний – принизливі погляди, жести, образливі рухи тіла, міміка, поширення образливих чуток, ізоляція, ігнорування, погрози, маніпуляції, шантаж;
- економічний – крадіжки, пошкодження чи знищення одягу, особистих речей, вимагання грошей;
- сексуальний – принизливі жести, рухи тіла, прізвиська та образи сексуального характеру, зйомки у переодягальнях, поширення образливих чуток, сексуальні погрози;
- кібербулінг – приниження за допомогою Інтернету та сучасних засобів комунікації

Якщо Ваша дитина стала жертвою булінгу:

- Зберігайте спокій, будьте терплячими, не потрібно тиснути на дитину;
- Поговоріть з дитиною, дайте їй зрозуміти, що ви не звинувачуєте її в ситуації, що склалася, готові її вислухати і допомогти;
- Запитайте, яка саме допомога може знадобитися дитині, запропонуйте свій варіант вирішення ситуації;
- Поясніть дитині, до кого вона може звернутися за допомогою у разі цькування (психолог, вчителі, керівництво школи, старші учні, батьки інших дітей, охорона);
- Повідомте керівництво навчального закладу про ситуацію, що склалася, і вимагайте належного її врегулювання;
- Підтримайте дитину в налагодженні стосунків з однолітками та підготуйте її до того, що вирішення проблеми булінгу може зайняти деякий час.

У разі, якщо вирішити ситуацію з булінгом на рівні школи не вдається – повідомте поліцію! Захистіть свою дитину від цькування!

Універсальний Дизайн це –

Дизайн предметів, середовища, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально можливою мірою придатний для використання для всіх людей без необхідності адаптації чи спеціального дизайну.

Універсальний Дизайн не виключає допоміжних пристроїв для конкретних груп людей з інвалідністю, де це необхідно.

Універсальний Дизайн враховує людське різноманіття. Отже дизайн вулиць, будинків, парків, предметів, одягу, речей, послуг має бути зручним для всіх, не зважаючи на:

- вік;
- вагу;
- фізичними обмеженнями;
- особливості сприйняття;
- вагітність тощо.

«Кожна людина проходить свій життєвий цикл і на різних етапах має різний рівень мобільності. Дитина до 7 років не може відчинити важкі двері. Мама з дитиною у візку не може скористатися сходами підземного переходу. Людина на інвалідному візку не може подолати бордюри на вулиці, які є абсолютно непомітними для інших. Людина похилого віку не може зайти в трамвай з високо розташованими сходами».

Універсальний Дизайн потрібний УСІМ, і особливо:

- Батькам із малолітніми дітьми.
- Дітям у школах.
- Пацієнтам у лікарнях.
- Дітям до 7-ми років.
- Людям похилого віку.
- Людям з інвалідністю та/або тимчасовими/ постійними функціональними порушеннями.
- Вагітним жінкам.
- Людям з великою масою тіла.
- Людям низького чи високого зросту.
- Будь-якій людині, якщо в певний період часу вона менш уважна або менш мобільна.

7 принципів Універсального Дизайну:

- ✓ Рівність та доступність використання;
- ✓ Гнучкість використання;
- ✓ Простота й інтуїтивність використання;
- ✓ Доступно викладена інформація;
- ✓ Терпимість до помилок
- ✓ Малі фізичні зусилля;
- ✓ Наявність необхідного розміру, місця, простору.

Усі ми різні. Проте маємо право на те, щоб інші поважали наші особливості та приймали нашу різноманітність.

**УНІВЕРСАЛЬНИЙ
ДИЗАЙН – ЦЕ
ПРОСТО!**

Вінниця, 2020 р.

Заняття для дітей на тему: Гендерна рівність

Навчальні цілі:

- Сформувати в учнів поняття «гендерна рівність»;
- Дослідити з учнями причини та наслідки гендерної нерівності;
- Визначити шляхи підтримки гендерної рівності.

Обладнання: плакат із визначенням поняття «дискримінація», ватмани для роботи в групах, кольорові маркети, чисті аркуші паперу.

Хід заняття

Діти, доброго дня! Сьогодні у нас дуже цікаве заняття, яке ми присвяtimo питанню гендерної рівності! Звичайно, це поняття для вас нове тому ми сьогодні спробуємо із ним розібратися.

Вправа №1. Згадайте наші групові заняття в класі Спробуйте згадати моменти, коли ви почувалися справжньою частиною групи, колективу. Що ви відчували в той момент? Які емоції були? Візьміть аркуш паперу, намалуйте квадрат та зафарбуйте тим кольором, який у вас асоціюється з викликаними почуттями (*діти малюють*).

А тепер згадайте ті моменти, коли ви відчували дискомфорт, ви ніби були поза межами колективу. Які почуття у вас були? Знову візьміть аркуш паперу, намалуйте квадрат та зафарбуйте тим кольором, який у вас асоціюється з викликаними почуттями. А тепер порівняйте перший і другий квадрат, їх кольори і скажіть, який вам більше подобається і чому?

Вправа №2. Діти, подивіться на плакат (*де визначення поняття «дискримінація»*), хто може прочитати, що там написано «Дискримінація — це явище, коли до певної особи або групи осіб ставляться несправедливо. Інколи причиною такого несправедливого ставлення є вік, стать, релігія або раса людини» (*дитина читає*). Складе слово? Правда? Щоб краще його зрозуміти давай те станемо в коло, а тепер покажіть усі пальчиком на мене;*на Данилка;на Марійку;на Іванка...;*. Діти скажіть, коли на вас усі показували пальчиком, що ви відчували? Що вам хотілося зробити? (*відповіді дітей*) Ця вправа є відображенням цього поняття! Тепер ви знаєте, що відчуває людина коли вона стає об'єктом несправедливого ставлення інших.

Вправа №3. Діти, хто любить грати у футбол? А хто карате? А хто куховарити? Як ви вважаєте, футбол це суто чоловіча гра? А готувати на кухні це лише жіноча справа? *(обговорення запитань)* Кожен із нас має право займатися тим, чим він любить і не зважаючи на те, що кажуть люди!

А тепер давайте об'єднаємося у групки по 5-6 чоловік. Витягніть з мішечка карточку, яка визначить до якої групи ви належите *(діти дістають з мішечка карточки різні за кольором і об'єднуються за однаковим кольором)*.

Кожна група отримує по 2 ватмани. Ваше завдання – намалюйте хлопчика і дівчинку. Дайте їм імена та вигадайте історію про кожного із них, розповівши вподобання, смаки, хобі. Та представте нам *(вчитель записує характеристики на окремому ватмані, виділяючи головні ознаки)*.

А тепер подумайте, чи можуть займатися тими справами хлопчик/дівчинка, що їй протилежна стать? *(відповіді дітей)*.

Вправа №4.

Як ви вважаєте, чи може дівчинка займатися тими справами, якими як правило люблять займатися хлопчики? Чому? *(відповіді дітей)*

Давайте з вами пограє гру «Так» або «Ні». Кожен із вас отримує по дві карточки з відповідними словами так, ні. Я буду зачитувати вам твердження, якщо ви погоджуєтесь, то піднімаєте карточку «Так», якщо ні, по відповідно карточки.

Орієнтовані твердження.

Дівчинка завжди повинна носити спідничку.

Керувати машиною – чоловіча справа.

Дівчинка не любить грати у футбол.

Хлопці не носять довге волосся.

(після кожного запитання йде обговорення, задача вчителя підвести дітей, що і хлопчик і дівчинка можуть займатися різними справами та мають рівні права на все).

Вправа №5

На кінець нашого заняття ви отримуєте «Зірку натхнення». Після зірки є до вас запитання, подумайте відповіді до них та позначте чесно. Обведіть на «Зірці» цифру, яка відповідає кожній наданій відповіді. З'єднайте крапки. Абсолютно

впевнені в собі діти (які на всі запитання відповіли цифрою «5») отримають у результаті красивий великий восьмикутник. Ті, кому зовсім бракує натхнення (які на всі запитання відповіли цифрою «1»), отримають у результаті зовсім маленький восьмикутник.

Давайте наші роботи (за бажанням) розмістимо на стенді, щоб ми всі пам'ятали, що кожен із нас має право займатися тим, чим любить, не зважаючи на стат'!

